

Károlyfalvi József

**Kecskemét az első világháború
és a forradalmak korában
(1914-1920)**

E tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia Dél-alföldi Regionális Kutató Intézete és Kecskemét megyei jogú város felkérésére a Kecskemét monográfia II. kötete (1849-1950) részeként készült.

TARTALOM

Historiográfiai-történetfilozófiai megközelítés
Kecskemét békeidőből – világháborúba
Élet Kecskeméten a háború évei alatt, 1914-18 között
Kecskeméti honvédek a világháború hadszínterein
Kecskemét 1918 októbere és 1919. március 21. között
Kecskemét vörös lobogók árnyékában
Az ellenforradalmi konszolidáció kezdetei
Kecskemét és a „Hűség Városa”.
Kecskemétiak részvétele a nyugat-magyarországi harcokban

Irodalom

Levéltári források rövidítései

Sajtóforrások rövidítései

Képek

Historiográfiai-történetfilozófiai megközelítés

Az 1914-20 közötti időszak rendkívül jelentős változásokat hozott a világtörténelemben, de nemzetünk, hazánk, városunk történetében is.

Az Európában és a világon eddig páratlan méretű, arányú, intenzitású fegyveres konfliktus, majd az ezt követő forradalmi-ellenforradalmi megrázkódtatások, az 1919-22 közötti versailles-washingtoni békerendszer a világ erőviszonyait, hatalmi szempontjait szinte gyökeresen megváltoztatták.

A háború előtti hatalmi egyensúly felborult, a volt központi hatalmak – talán Németország kivételével – elvesztették nagyhatalmi helyzetüket és befolyásukat, a békekonferenciára a volt antanthatalmak tűntek a világ meghatározó gazdasági, politikai, katonai rendező tényezőinek. Megszületett a kapitalista nyugat számára háromnegyed évszázados kihívást jelentő bolsevik-kommunista Szovjetunió, melynek célja világrendszerek bővítése, politikai berendezkedése forradalmi exportja volt.

Hazánk, nemzetünk számára e hat év rendkívül tragikus eredménnyel, következményekkel végződött. Ausztria-Magyarország az egymilliót közelítő emberveszteségének több mint a fele a történelmi Magyarország területéről vonult be. Sajnos ezen belül is bőséges, arányaiban az átlagnál nagyobb áldozatot hozott a magyar Alföld, így Kecskemét és környéke népe is.

A háborút követő néhány évben a vesztes helyzetbe került országokban társadalmi megrázkódtatások történtek. Ezek kettős okra vezethetők vissza. Egyrészt a győztes antanthatalmak és a szövetségükbe tartozó kisebb közép-európai és balkáni államoknak a vesztes országokkal szembeni rendkívül agresszív, az etnikai alapokat nagyrészt nélkülöző, mohó területszerző igényei és fellépése, valamint az ezzel párosuló, rendkívül erős kizsákmányoló célú gazdasági nyomása jelölhető meg egyik okként. A másik ok ezzel logikus összefüggésben a nyugat-európainál fejletlenebb társadalmi szerkezetű országok belső ellentmondásainak az említett külső nyomásra történt kiéleződése és robbanása volt. A történetírás ideológiai megközelítései csak ezen „osztályharc” vagy „tördöfés” belpolitikai részletkérdéseiben mélyedtek inkább el.

Hazánk és városunk számára ez az eseménysor – rövid másfél év alatt – az egymással ideológiai-politikai értelemben szembenálló, eltérő rendszerek négy variánsát hozta felszínre, melyek egyike sem nyerte el a győztes hatalmak megértését, árnyalatnyi eltéréseket leszámítva az antant mind e négy rendszerrel szemben ellenséges maradt. Bár az 1918-19-es magyarországi forradalmaknak, majd az azokat követő ellenforradalomnak mindkét oldalon néhány száz, többé-kevésbé igazolhatatlan áldozata volt, mely különösen az érintettek és családjuk számára volt tragikus, de a sokak által rendkívül felnagyított „terror” nem hasonlítható arányaiban a korabeli világ kataklizmáihoz ... Katonák mellett civilek milliói haltak meg az oroszországi polgárháborúban, százezrek a török-görög-örmény konfliktusokban, de a sokak számára ma is mintaállam Nagy-Britannia indiai „rendcsinálásaiban” is jelentősen többen, mint a magyarországi eseményekben.

Kecskemétnek viszonylag jelentős szerepe volt az időszak országos történéseiben. A város és vidéke katonaállítása és vesztesége igen magas volt a világháborúban, 1918-20 között tragikus belső társadalmi összeütközések színtere volt a város és környéke. Ennek ellenére elkerülte azt a tragikus sorsot, melyet a vesztes népek kompakt etnikai csoportjainak és településeinek kellett elszenvedni. Ez a haza gazdasági, kulturális kapcsolatairól való leválást, az új nemzetállamok sovén uralma alá történő kerülést jelentette. Sajnos arányaiban leginkább a magyar nemzetet; városait, falvait érte ez a trauma. Kecskemét centrális földrajzi helyzete miatt

kerülhette el azt a sorsot, mely több, hasonlóan színmagyar, arányaiban nagyjából azonos nagyságú magyar város szomorú osztályrésze lett.

A korszak országos és helyi történelmét tanulmányozva igen gazdag irodalommal találkozhatunk. A két világháború között Kecskemét történetére vonatkozóan értékes kiadványok jelentek meg, melyek feltárták a világháború történetét, a helyi egységek szempontjából és a forradalmak tragikus eseményeit. A második világháború utáni évtizedekben, különösen 1968-69-ben a forradalmak fél évszázados évfordulóján megjelent kiadványokban az őszi-rózsás forradalom, de inkább a Tanácsköztársaság helyi történéseinek, szereplőinek az akkori rendszer ideológiai követelményeinek megfelelő méltánylása, az ellenforradalom és a fehérterror szintén ideológiai indíttatású túldimenzionált, differenciálatlan elmarasztalása és össze-mosása volt a meghatározó szempont. Csak az 1970-es évek legvégétől jelenhettek meg az első olyan memoár jellegű művek, melyek Kecskemétre vonatkozó utalásai más megvilágítást adtak bizonyos eseményeknek. A nyolcvanas évek közepére a történeti kutatásban megerősödött a tudományosság, az objektivitás és a kritika igénye. Ez a szempont nyilvánult meg az 1918-20 közötti kecskeméti és Duna-Tisza közötti eseményeket feldolgozó tanulmányokban. Jelen tanulmány célja – a többnyire ismert tények közlésén túl – a történelmi folyamatok és belső indíttatásaik árnyalt és tárgyilagos feltárása, elemzése, bizonyos értékek helyretétele.

Kecskemét békeidőből – világháborúba

A mintegy fél évszázados „boldog békeidők” után Európa 1914. augusztusára – történelmének minden eddigi háborújánál súlyosabb fegyveres konfliktusába – az első világháborúba zuhant. 1914 nyarának eseményei drámai sorsszerűséggel követték egymást. A szarajevói június 28-ai, a trónörököspárt meggyilkoló lövések, a Monarchia lajtántúli részének osztrák katonai-diplomáciai vezetése által erőltetett, tervezett „szerbiai katonai séta”¹ – mely célt a július 7-ei koronatanácson gróf Tisza István magyar miniszterelnök felelős ellenző álláspontja sem tudott visszaszorítani – az ultimátum, az eleve elutasító szerb politikai-katonai vezetés előkészületei, az orosz cár által július 29-én aláírt általános mozgósítási rendelet,² majd a hadüzenetek voltak a tragédia lépcsőfokai.

Kecskemét vezetését és a város közönségét 1914. június 29-én tájékoztatta a belügyminiszter távirata a trónörököspár szarajevói meggyilkolásáról.³ Másnap a város törvényhatósági bizottsága – Sándor István polgármester aláírásával – a város közönsége nevében a belügyminiszterhez küldött táviratában együttérzését fejezte ki: „Ő Császári Fensége, Ferenc Ferdinánd trónörökös és neje, Ő Fensége Hohenberg Zsófia hercegnő elhunytá alkalmából Ő Felségéhez, a királyhoz intézett részvét feliratunkat a legmagasabb helyre juttatás végett Nagyméltóságodhoz felterjesztjük.”⁴ A város vezetése kezdeményezésére 1914. július 4-én gyászistentiszteletet tartottak a trónörököspár emlékére a római katolikus Nagytemplomban.⁵ Június végétől a városi sajtóban is a merénylet, majd a háborús helyzet lett a meghatározó téma. A Kecskeméti Lapok július 2-ai száma ismertette Sándor István polgármesternek a közgyűlésben elhangzott gyászbeszédét.⁶

A két nappal későbbi lapszámban Tóth László lapszerkesztő reményét fejezte ki a békés megoldásra: „Míg él az öreg király, bizalmunk lehet a háború ellen, ... de sajnos a hangulat elkese-redett és lázas.”⁷ Erre jellemző volt, hogy mikor egy helyi szerb származású lakos kijelentette, hogy helyesli a merényletet, alig lehetett megmenteni egy közeli építkezés munkásaitól.

A lakosságot júliusban mégis leginkább a nemzeti jövedelem több mint felét jelentő mezőgazdasági termés érdekelte igazán, bár az 1914 nyári aratás gyengének ígérkezett.⁸ A politika iránti csekély érdeklődést mutatta, hogy a polgárság nem túlzottan igyekezett élni az új választási törvény – még mindig viszonylag szűk kereteken belüli – választási névjegyzékébe történő jelentkezéssel.⁹ Az ultimátum július 26-ai elutasítása és Ausztria-Magyarország hadseregében július 28-án életbe lépő Szerbia elleni részleges mozgósítás napjaiban háborús lelkesedés lett úrrá Kecskeméten. A Beretvás-kávéháztól, az utcákon át tisztek, katonák civil tömegek

¹ MARGUTTI, Albert 1924. 132.

² DANIELOFF, Jurij 1925. 22

³ BL. KVPH/ir. BM távirat BM 4507/el.

⁴ BL. KVPH/ir. 192/el. 1914.

⁵ BL. KVPH/ir. 195/el. 1914.

⁶ KL 1914. július 2.

⁷ KL 1914. július 4. És mégse kell háború

⁸ KL 1914. július 16.

⁹ KL 1914. július 26. A kecskeméti polgárság nemtörődömsége

éltették a háborút. Július 28-án egy tizenöt-húszezer főt mozgósító háború melletti tüntetés zajlott le a városban, ahol Sárközy Mihály joghallgató, Dr. Váry István ügyvéd és dr. Horváth Károly képviselő mondtak beszédeket.¹⁰

Július 28-án kapta meg a város a kormány az ország lakosságához intézett kiáltványát tartalmazó plakátot gr. Tisza István miniszterelnök aláírásával: „... olyan idők következnek, melyben az egész nemzet áldozatkész hazaszeretetére lesz szükség ...”¹¹ Másnap a város közönsége már Ferenc József császár és a király „Népeimhez” című kiáltványát olvashatta, mely egyértelművé tette a háborús helyzetet: „... bízom a Monarchia önfeláldozó lelkesültséggel telt vitéz hadseregében ... Bízom a Mindenhatóban, hogy fegyvereinknek adja a győzelmet.”¹²

A kormány általános mozgósításra vonatkozó július 31-ei rendelete és a végrehajtására vonatkozó közigazgatási utasítás augusztus 1-jén érkezett Kecskemétre.¹³ Az első általános mozgósítási nap és a népfelkelés (a hadsereg kiegészítő tartalékai) elrendelése augusztus 4.-re, keddi napra esett.¹⁴ Július végétől már nagy csoportok izgatottan olvasták a zöld színű általános mozgósítási és a piros színű népfelkelés mozgósítását elrendelő plakátokat. A július végi háború iránti rokonszenv-tüntetések résztvevőinek nagy része elindult a frontokra a közös, honvéd vagy népfelkelő egységekbe besorozva. A közös és honvéd egységekbe bevonultatottak behívójegyekkel vonultak be, mert a mozgósított csapattestek nem voltak közölhetőek.¹⁵ A létszám felett szabadságolt 1878-80 között született népfelkelők a budapesti Soroksári út 42., a 29. népfelkelő parancsnokságra, az 1879-82-es évfolyamú honvédhuszárok az 1. népfelkelő huszárhadosztály budapesti laktanyájába vonultak be.¹⁶ Pár nap múlva indultak az 1875-78-as évfolyamú huszárok is.

A háborús helyzettel párhuzamosan érvénybe léptek a kormány által elrendelt kivételes rendszabályok: „A hadiszolgáltatásokról” szóló törvény, az 1914. évi L. tc. „Az életszükségleti és más elsőrendű közszükségleti cikkek kormányzati ármaximálásáról” szóló törvény, ezenkívül a sajtórendészetre és a hadigazdaságra vonatkozó egyéb rendelkezések.¹⁷

A kormány a belügyminisztérium útján értesítette a város vezetését és közönségét, hogy a háború céljaira igénybe vett lovakért és közlekedési eszközökért hat héten belül fizetendő a kártérítés a Postatakarékpénztár útján.¹⁸

Sándor István polgármester augusztus 5-én egy kis füzet formájú kiadványban kiáltványt intézett Kecskemét Th. jogú város lakosságához: „A háborús viszonyok között tanúsítandó magatartásról”.¹⁹ A kiáltvány történetpolitikai indoklással kezdődik: „1848 óta nem kellett a magyarnak hazája védelmében fegyvert fognia ... Most egyszerre két ellenségünk tör hazánkra

¹⁰ KL 1914. július 31. A háborús utca

¹¹ BL. KVPF ir. 241. eln./1914., a M. Kir. BM 5150/1914 körrendelet

¹² BL. KVPF ir. 249. eln./1914.

¹³ BL. KVPF ir. 257. eln./1914.

¹⁴ BL. KVPF ir. 244. eln./1914.

¹⁵ BL. KVPF ir. 244. eln./1914. július 29.

¹⁶ BL. KVPF ir. 338. eln./1914. augusztus 11.

¹⁷ HANÁK Péter 1983. 1110, az 12001/1914. ME. rendelet

¹⁸ BL. KVPF/ir. 251. eln./1914. augusztus 4.

¹⁹ SÁNDOR István 1914. aug. 5. 3.

... egyik a király-gyilkosok országa, Szerbia²⁰ ... megmozdult szabadságharcunk egykori letörője, hazánk önállóságának állandó fenyegetője: Oroszország.”²¹ A cári önkényuralom támadó hadseregével szemben az alkotmányos Monarchia hadseregében szolgáló „magyar katonák nem öntudatlan tömeg, hanem otthonhagyott családjukért, híven szeretett hazájukért ... alkotmányos királyukért harcoló polgárok, hősök ivadékai, dicsőséges hagyományok osztályosai.”²²

A kiáltvány a háború kezdetére általában jellemző történetpolitikai indoklás után az alábbiakban röviden összefoglalható konkrét elvárásokat is támasztott a lakossággal szemben:

- Mindenki végezze lehetőleg rendesen szokott munkáját ...
- Mindenki alkalmazkodjék a rendhez, ne tőrjön semmi rendetlenséget. A háborús időkben szigorú szabályok vannak érvényben.
- A közrend fenntartására polgárőrséget szervezünk ...
- Teljesítsük kötelességünket az állam és a város iránt.
- Köztartozásait felszólítás nélkül mindenki fizesse.
- A bevonultak azon családtagjainak, akik jövedelemmel nem rendelkeznek, munkát fog a város biztosítani ... (Igényeiket Tormássy István rendőrkapitánynál, a Városházán jelenthetik.)
- Az említettek gyermekeinek ellátást és gondoskodást biztosít a város a Kada-gyermekotthonban. (Mezei u. 2.)
- A háború folyamán számos sebesült fog érkezni a városba, ezért az iskolák részben kórházzá fognak alakulni ... Honfitársainknak meg kell adni a gondos ápolást, de az ellenséget is azzal a szeretettel kell fogadni, mellyel minden szenvedő embertársunknak tartozunk.
- Ne higgyen a lakosság minden híreknek ... A kormány lapjaink útján hitelesen tájékoztat a háború állásáról.²³

A Belügyminisztérium kiáltványa felhívta a város lakosságát, hogy a posta- és távíróvonalak védelme minden állampolgár kötelessége.²⁴ Augusztus elején érkezett a város polgármesteréhez a belügyminiszter azon rendelete, miszerint a kétes egzisztenciájú, állampolgárságú egyének, a nemzetiségi vezetők megfigyelendőek: „Az adatszerzés, kipuhatolás minden törvényes eszközzel megakadályozandó.” Kecskemétre csak a rendelet a nemzetiségi mozgalmak vezetőire való vonatkozása nem volt érvényes, lévén a város szinte 100%-os arányban magyar nemzetiségű.²⁵

Hasonló jellegű biztonsági intézkedés volt, hogy a városban tartózkodó szerb és orosz katonaszökevények csak a rendőrségen keresztül levelezhettek.²⁶

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánja, Ráday Gedeon augusztus 4-ei bizalmas tájékoztatójában felhívta a polgármester figyelmét, hogy balkáni állampolgárok a Budapest-Temesvár

²⁰ Utalás az 1903-as véres Obrenovics-Karagyorgyevics szerbiai dinasztiaváltásra

²¹ SÁNDOR István 1914. aug. 5. 4.

²² SÁNDOR István 1914. aug. 5. 5.

²³ SÁNDOR István 1914. aug. 5. 6-11.

²⁴ BL. KVP/ir. 255. eln./1914. aug.

²⁵ BL. KVP/ir. 266. eln./1914. aug. 5.

²⁶ BL. KVP/ir. 307. eln./1914. aug. 7.

közötti vasúton állítólagos összeesküvést szerveztek Péter szerb, Konstantin görög királyok és Venizelosz görög miniszterelnök meggyilkolására. E célból az átutazók fokozottabb ellenőrzését sürgette. A nemzetiségi ellentétek kiéleződésének megelőzését célozhatta az a rendelkezés, miszerint a legszigorúbb eszközökkel kell elejét venni a nemzetiségi területen élő magyarok és a többség, vagy a többség-magyarság és a köztük élő nemzetiségi állampolgárok ellentétei kirobbanásának.²⁷

A következő négy évben Kecskemét életébe belépett a világháború. Bár a város mindvégig békés életet élő hátország maradt, a háború anyagi terhei és emberveszteségei mégis rányomták bélyegüket a mindennapokra.

²⁷ BL. KVP/ir. RES. 201. FI./1914. Aug. 4-5., 2056. BM rendelet

Élet Kecskeméten a háború éve alatt, 1914-18 között

Kecskemét 1914 előtti, csaknem fél évszázados jelentős eredményeket hozó polgármesterei székét öröklő Sándor Istvánra 1914 nyarától egészen új feladatok vártak. Néhány gondolat erejéig érdemes kitérni Sándor István eddigi pályafutására.

Kada Elek nagyívű fejlődést hozó polgármesteri korszakát (1897-1913) követően az ősi katolikus-protestáns alternatio elve alapján a városi törvényhatóság 1913. augusztus 28-án választotta a város első emberévé. Sándor István 1870-ben, kecskeméti gazdacsaládban született, iskoláit Csurgón, a Kecskeméti Református Főgimnáziumban, majd jogakadémián végezte. 1894-ben lépett a város szolgálatába; 1890-ben aljegyzővé, 1904-ben pedig főjegyzővé választották. Már Lestár Péter időszakában jelentősebb feladatokat kapott, majd Kada Elek helyetteseként a nagy polgármester belső és bizalmas munkatársa lett. Polgármestersége – Kada örökségét folytatandó – nagy tervekkel indult. Sikeresen folytak a városiasodás munkálatai: a vízvezeték-hálózat, közkórház, tanyasi iskolák, vasútállomás szépen haladtak a tervezett megvalósulás felé, azonban a világháború a közigazgatás funkcióiban jelentős változást hozott.²⁸

Sándor István sikerrel tudott együttműködni Kecskemét törvényhatósági jogú város választott testületeivel: az 1870 XLII. Tc. alapján a pártok választott képviselőiből és a virilistákból álló törvényhatósággal (a kecskeméti választott képviselők száma 111 fő, a virilistáké pedig 114 fő volt). Emellett szintén eredményesen tudott együttműködni a polgármesteri hivatal apparátusával, ahol a legfontosabb hivatalok a következők voltak: közigazgatási ügyosztály, gazdasági ügyosztály, pénzügyi osztály, adóügyi osztály, építészeti ügyosztály, rendőrkapitányi hivatal, árvaszék, tiszti-ügyészi hivatal, anyakönyvi hivatal, mérnöki hivatal, javadalmi hivatal.²⁹

Sikerrel tudott támaszkodni a közigazgatási vezetőkől álló irányítószervre, a tanácsra, mely részben egybeesett a városháza hivatalának főbb vezetőivel: főjegyző, aljegyzők, tanácsnokok, tiszti főügyész, főszámvevő, számtisztek, adóügyi főszámvevő, Th. főmérnök.³⁰

Új feladat volt, hogy Sándor István polgármester és Papp György rendőrfőkapitány egyeztetése értelmében a közbiztonság erősítése céljából polgárőrséget hoztak létre. Belterületen 166, külterületen 48 fő látott el járőrszolgálatot.³¹

A kormány az ellátás biztosítását akarta szabályozott mederben tartani, ezért rendelet jelent meg az élelmiszerek árának indokolatlan emelése ellen.³² Szintén korlátozás történt a motorbenzin árát érintően is, és a MÁV vonalain is ritkították a vonatforgalmat. A kormány a bevonultak családtagjainak a közigazgatási szervek útján juttatott államsegélyt.³³ A későbbiekben egy hősi halott felesége évi 72, árvája 48 koronát kapott. Az egész monarchia számára létfontosságú aratás és cséplés elvégzésére segítségként br. Hazai Samu honvédelmi miniszter

²⁸ BALÁSFALVI KISS Barnabás 1939. 26.

²⁹ KNKN 1910.

³⁰ MTCNT 1910. 158.

³¹ BL. KVP/ir., 296. Eln. 311 Eln/1914

³² BL. KVP/ir., 318. Eln/1914.

³³ BL. KVP/ir., 368. Eln/1914. aug. 19.

honvédeket és népfelkelőket rendelt ki a munkálatokra, bár ezt Kecskemét csak részben vette igénybe.³⁴ A cséplés megszervezésébe a város is bekapcsolódott, megállapodott a cséplőgéptulajdonosokkal, hogy minden gabonát 7 százalékért csépelnek. Az élelmiszerkapacitások igénybevételeinek kezdetét jelezte a Kecskemétről augusztus elején Bécsbe megrendelt nagyobb sertésszállítmány.³⁵ A városra a gazdasági feladatok, a kormányzati szociális intézkedések végrehajtásán túl saját hatáskörében is jelentős feladatok vártak, a gyakorlati megvalósítás területére kellett vinni a már idézett augusztus eleji polgármesteri kiáltvány fő célkitűzéseit. Ezek a hadbavonultak családtagjainak gondozása, a termelőmunka, a közbiztonság biztosítása voltak. A városi közigazgatás a polgármester irányításával valóban áldozatkész, fegyelmezett munkát végzett együttműködve a katolikus, református, evangélikus, izraelita egyházakkal, társadalmi egyesületekkel, a Magyar Vöröskereszttel, nagy mennyiségű ruhát, élelmiszert, gyógyszert gyűjtöttek a rászorultaknak.³⁶

Közben zavartalanul folytatódtak a hadkiegészítés tervei szerinti bevonulások, folyamatosan indultak el a fellobogózott, felvirágozott katonavonatok, de a harctéri sikerek hírei mellett veszteségajstromok, sebesültek, hadifoglyok is érkeztek a városba. Természetes volt tehát, hogy a mozgósítási terv alapján több iskola, intézmény kórházzá alakuljon: az Újkollégium egy része, a „Cserepes”, vagyis az 1910-ben alakult Felsőkereskedelmi Iskola és az Országos Tanítói Árvaház is. Többletterhet jelentett a városnak a 94. gyalogezred cseh sorozású pótzászlóaljának beszállásolása és elhelyezése.

A hadisegélyező tevékenység helyi irányítása céljából létrejött az országos intézményrendszernek megfelelő Kecskeméti Hadisegélyező Bizottság. Első ülését 1914. augusztus 8-án tartották, a nagybizottság augusztus 14-én alakult meg. Feladata a segélyek, adományok gyűjtése, jótékonysági rendezvények szervezése, a segélyigények felmérése, a segélyek szétosztása volt. A bizottság elnökei Faragó Béla, Dr. Kiss Jánosné és Sándor Istvánné voltak, a jegyző Sztankay Lajos lett, a védnökséget gr. Ráday Gedeon Pest megye és Kecskemét főispánja vállalta. 1917 végéig 246 000 koronát sikerült gyűjteni és szétosztani mintegy 1220 család és 3616 gyermeke között.³⁷ Ez a szám igen jelentősnek tekinthető Kecskemét 66 000 lakosa viszonylatában. A segélyt vagy a családok közvetlenül kapták, vagy intézményeken keresztül. Ilyen volt a Kada-gyermekeotthon, ahol naponta 60 rászoruló elárvult gyermek kapott teljes ellátást. Ezt az intézményt özv. Kada Elekné jelentős adományaival segítette.³⁸ Ezenkívül még két gyermekeotthon működött, a Mátyás téren és a Kuruc téri Iskolában több ezer gyermek napi ellátását biztosítva. Ezenkívül a rászoruló gyermekek – több százan – tej-, cipő- és tankönyv-segélyben részesültek.

A helyi sajtó az AOK (Arme Oberkommando hadsereg-főparancsnokság) által kiadott közlemények révén ismertethette meg a harctéri események alakulását a város közönségével. Csak az aktuális események lezajlása után bizonyos idővel jelenhettek meg személyes üzenetek, ismertetések a harctéri eseményekről, történésekről, pl. a Kecskeméti Lapok csak szeptember

³⁴ BL. KVPF/ir., 343. Eln/1914. aug. 12., KL, 1914. Aug. 12.

³⁵ KVPF/ir., 312. Eln/1914.

³⁶ KL, 1914. Aug. 27., Nov. 27.;

³⁷ KJM UTGY, 84. 14. 24. 359-360.; SZABÓ Zoltán 1986. 233.

³⁸ BALÁSFALVI 1939. 26.; KL, 1914. november. 4.

18-án tudósított a kecskeméti honvédek részvételéről a lemergi csatában³⁹, vagy novemberben a 38-as ezred helytállásáról az augusztusi Sabac környéki harcokban.⁴⁰

Az ellátás kiegyensúlyozott szinten tartásához már 1915 februárjától megkezdődött a búza, árpa, rozs, zab rekvirálása, azaz hatósági áron történő kényszervásárlása.

Az 1915-ös év nyarán ismét a létfontosságú gabonatermelés került a sajtó figyelme fókuszába. A közepesnek tűnő termésprognózisok szerint Ausztriában búzából 18, rozsból 28, Magyarországon 45, illetve 16 millió métermázsa volt várható, mely közepes, de elfogadható mennyiségnek tűnt. Az aratást a közigazgatás szervezése, közreműködése révén ismét katonai osztagok segítették.⁴¹

Bár a város közönsége – ha nem is teljesen tényszerűen – értesülhetett arról, hogy 1915 elején a téli kárpáti csatában a Szurmay tábornok vezette osztrák-magyar erők megpróbálták – eredménytelenül – a Kárpátokon túl szorítani az oroszokat,⁴² majd tájékozódhattak az 1915 májusától lezajlott sikeres lengyelországi hadműveletekről, ezt követően a város örömét fejezte ki Varsó a központi hatalmak által történt felszabadítása miatt⁴³, de arra senki sem gondolt, hogy az északi fronton történt változások miatt Kecskemétre is új segélyezési feladatok fognak várni. Azon túl, hogy a segélyezés hivatalos, egyházi folyamata szinte üzemszerűen működött, az állam pedig napi 1.5 millió koronát költött hadisegélyre, özvegyi nyugdíjra, nevelési járulékra.⁴⁴

1915 elején felmerült, hogy a város nyújtson segítséget egy az orosz támadás következtében elpusztult kis felvidéki falu újjáépítéséhez. A választás talán részben nemzetiségpolitikai-telepítési célból a Sáros megyei, Bártfától 80 kilométerre lévő 192 lakosú Felső-Komárnokra esett, mely neve mellé a Kiskecskemét név illesztése is felmerült. Kecskemét városa, a polgármester, virilistái, mint a Szappanos család, polgárai, egyházai, a 38-as ezred, a 29-es népfelkelő ezred jelentős segélyeket gyűjtöttek össze, a 29-esek két ház felépítését is vállalták.⁴⁵ A munka az után gyorsult fel, hogy – miközben a város vezetőinek egy része az uralkodónál tett tisztelgő látogatást – Sándor István polgármester Sáros megyébe utazott, és tárgyalta Szinyei-Merse főispánnal az újjáépítésről.

Egy ház újjáépítése a tervek szerint 5-900 koronába került.⁴⁶ A Kecskeméti Lapok 1917. október 17-ei jelentése szerint 67 743 korona gyűlt össze, és vetőmagot is juttattak a falunak.

A háború második évének vége felé bizonyos társadalmi-politikai következtetések levonása is megtörtént. A Kecskeméti Lapok szerint a középosztály háborús kivézéséről lehetett beszélni.⁴⁷ Pár hónap múlva a város közvéleményét az országosan is jelentős vitákat kiváltó új választójogi törvény mozgatta meg. A helyi közvélemény magáévá tette a demokratikus,

³⁹ KL, 1914. szeptember 18.

⁴⁰ KL, 1914. november 8.

⁴¹ BL. KPVH/ir. 9579/1915., KL 1915. jún. 12.

⁴² KL, 1915. jan. 30.

⁴³ KL, 1915. aug. 12.

⁴⁴ KL, 1915. febr. 10.; Tanítók háborús segélye. BL. KVPK/ir. 6525/1915, katonáké: BL. KVPK/ir.92390/1915

⁴⁵ KL, 1915. aug. 15.

⁴⁶ KL, 1915. augusztus 24.

⁴⁷ KL, 1915. Szeptember 29., december 15.

bővítő törekvéseket. Ha a proletár jó katonának, akkor választójogra is jogosultnak kell lennie, demokratikus elvét a város közvéleménye nagyjából elfogadta.

A következő évben, 1916-ban a város egyre nehezebb körülmények között, de töretlenül folytatta áldozathozatalát.

A kormány a legtöbb termék felvásárlására, forgalmazására és elosztására Központokat szervezett, melyek tevékenységét 1915-től Haditermény Rt. fogta össze. Országosan 47 féle központ működött, például a létfontosságú kukoricatermést 1916-tól csak a Haditermény Rt. vásárolhatta fel, és a következő évben erre szigorú kormányrendelet már előzetesen felhívta a termelők figyelmét.⁴⁸ Ezenkívül a tengeritermés mennyiségét be kellett jelenteni a Városi Javadalmi Hivatalnak. Gabonát is 1916 október 31-től csak a társaságnak lehetett értékesíteni, mert ez volt a mezőgazdasági hitel feltétele. A nyári aratás alkalmával a kormány ismételten elrendelte az elrejtett gabonakészletek katonai egységek által történő rekvirálását.⁴⁹ A nyári munkákban ezúttal is katonai és népfelkelő egységek működtek közre. A Közélelmezési Központ rendelete alapján 1916 december 15-éig össze kellett írni a háztartásokban meglévő liszt-, cukor-, gabona-, zsír-, kávé-, szalonnakészletek mennyiségét, hogy az elosztást minél igazságosabban lehessen megszervezni. A megszorítások a vendéglátóipart sem kerülhették el, a belügyminiszter rendelete értelmében korlátozni kellett a mulatók nyitvatartását este 11-ig.⁵⁰ 1916 júniusától a háztartási fémtárgyakat is be kellett szolgáltatni.

Az előző év folyamán felmerült demokratizálódási törekvések tovább erősödtek a közgondolkodásban, erőteljesebbé váltak a társadalmi reformok iránti igények. A Gazdaszövetség januári értekezletén Darányi Ignác elnök demokratikus földpolitikát javasolt⁵¹. Áprilisban Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök a paraszti hitbizományok tervét vetette fel Kecskeméten tartott előadásában⁵², ezenkívül a hadirokkantak telepítés útján történő földhözjuttatását is sürgette.⁵³

Felcsillant a békés alkotómunka vágya, mikor a helyi sajtó áttekintette a háború által félbeszakított legfontosabb folytatandó feladatokat „Kecskemét a háború után” című cikkében. Ezek a Duna-Tisza csatorna terve és a tanyasi vasutak építése voltak.⁵⁴

A nehézségek ellenére – bár a távoli háború híreként a sajtó közölte, hogy „a trentinoi diadal után a kecskeméti fiúk a velencei alföldre ereszkedtek le” – a város élete békés, kiegyensúlyozott jelleget mutatott.⁵⁵ A KAC és a KTE hetente játszották labdarúgó mérkőzéseiket, a Mariházy Miklós által irányított színház nagy sikerrel adta elő a Csárdáskirálynőt és a Lavotta szerelmét, és mint Joós Ferenc és Mester László színháztörténeti kutatásaiból tudjuk, ebben az évben vette fel az intézmény Katona József nevét. A város díszpolgárává választották Nemes Marcellt, viszonylag élénk volt az egyesületi, egyházi, kulturális élet, rendben működtek az oktatási intézmények. A városi egyházi élet egyik kiemelkedő alakja, Mészáros János református lelkész ebben az évben hunyt el 68 éves korában.

⁴⁸ BL. KPVH/ir. 3423-1917. ME. rendelet

⁴⁹ KL, 1916. június 28.

⁵⁰ BL. KPVH/ir. BM. 106009/VII. D. rendelet

⁵¹ KL, 1916. január 21.

⁵² KL, 1916. április 19.

⁵³ KL, 1916. június 9.

⁵⁴ KL, 1916. január 21. KJM UTGY 84.17.45. 354.

⁵⁵ KL, 1916 június 15.

1916 kora ősztől újabb terhet jelentett a városnak, hogy az erdélyi román betörés miatt Brassó-Nagyszeben környékéről több száz menekült érkezett a városba. Ellátásukra a városi törvényhatóság a kormány által nyújtott támogatással együtt 29 000 koronányi segélyt biztosított.⁵⁶ Az erdélyi menekülteket támogatták az egyházak, a karitatív munkát végző társadalmi egyesületek is. Bár az erdélyi menekültek pár hónap múlva hazatérhettek, a következő év még fokozottabban vette igénybe a fogyatkozó emberi, anyagi erőforrásokat.

Január elején megtörtént az 1892-98-as népfelkelésre kötelezett korosztály sorozása.⁵⁷ Ezenkívül az 1865-ben született évfolyamig visszamenőleg megkezdődött az alkalmatlanok felülvizsgálata, majd behívása.⁵⁸ Ez a Monarchia lajtántúli területein csak szeptemberben történt meg, az érintett idősebb korosztályt vagy Népfelkelő-Landsturm egységekbe vagy hátországi műhelyekbe, esetleg őrszolgálatra vették igénybe. Ezzel szemben a háború igen tragikus következménye volt a vallás- és kultuszminiszter – a kecskeméti iskolákat is érintő rendelete – miszerint a gimnáziumok, tanítóképzők, felsőkereskedelmi iskolák érettségi és képesítő vizsgáit áprilusra hozták előre, és az írásbeli részt elengedve csak a szóbeli részt tartották meg, így gyorsítva meg a bevonulások rendjét.⁵⁹

Közeledve a háború utolsó éve felé összegezve megállapítható, hogy Kecskemét – nem túl jelentős – könnyűipari kapacitásait igénybe vették a hadsereg megrendeléseire. Az egyenruha-gyártás 14 szabó és 12 munkás számára adott munkalehetőséget, a tölténytáskákat gyártó szíjjártó ipar pedig három iparosnak és száz munkásnak biztosított foglalkoztatást.⁶⁰ Ezenkívül a cipészek is kaptak megrendeléseket a hadsereg részéről.

A bevonulások következtében fellépő munkaerőhiány eredményeképpen a napszám kezdetben igen magasra: 12-14 koronára emelkedett, leginkább az aratás időszakában. A kormány a munkaerőhiány pótlására igénybe szándékozott venni a hadifoglyok munkaerejét is. 1915 nyarától mintegy 1890, főleg orosz hadifogoly dolgozott a városban és környékén. Munkába állásuk következményeképpen a szőlőkötözők napszáma 2 koronára, a szőlőkapásoké 4-5 koronára, az aratóké 8-10 koronára esett vissza.⁶¹ A háborús évek előrehaladtával azonban egyre fokozódott a munkaerőhiány, ismét emelkedtek a napszámbérek.

A nyersanyaghiány és a haditermelés igényei következtében már 1916 nyarától megkezdődött a háztartási fémtárgyak (vörös-, sárgaréz, nikkel, tombak, bronz) beszolgáltatása.⁶²

A könnyűipari termelés visszaesését jelezte, hogy 1917 elején cipőár-maximálásra került sor, visszaesett a ruhaipari termékek forgalma, a szegények számára Kecskeméten is hatósági szabóság működött.

A város politikai élete mozdulatlan volt, július végén Dr. Patay Tibor, az új főispán beiktatási beszédében kifejtette, hogy a választójognak csak olyan mérvű bővítését tartja elképzelhetőnek, amely a magyar szupremáciát nem fenyegeti.⁶³ Társadalmi feszültségek csak az ellátási zavarokból következtek, például a spekulánsok terményfelvásárlása május-június folyamán

⁵⁶ KL, 1916 szept. 1., KJM UTGY 84.17.45. 505.

⁵⁷ KL, 1917. január 9.

⁵⁸ KL, 1917. április 13.

⁵⁹ KL, 1917. február 28.

⁶⁰ SZABÓ Zoltán 1986. 239

⁶¹ KH, 1915 júl. 5-júl. 26.

⁶² HIL HM. 11057 eln. 20B 1916 és BL. KPVH/ir. 189 eln./1916.

⁶³ KL, 1917 augusztus 1.

még a kecskeméti piacon is ellátási zavarokat okozott. Pedig közvetlenül ezt megelőzően jelentette be a Közélelmezési Hivatal, hogy korlátozza a gyümölcs- és főzelékfélék forgalmát.⁶⁴ Nagyjából hasonló esetek váltották ki a munkásmozgalom pártja, az MSZDP helyi szervezete szórványos megnyilvánulásait, melyek alapvetően a kisemberek szociális érdekvédelmére korlátozódtak. Július közepén határozott hangú kiáltványban sürgették a város vezetését a közellátás javítására Szegedi Lajos és Gulyás József városi vezetők aláírásával.⁶⁵

A kormány a törvényhatóságok tisztviselőinek igen szerény béremelési és szociális igényeit is meglehetősen korlátozott formában tudta kielégíteni, például ruhabeszerzési segítyt biztosított. A város említett gazdasági és szociális nehézségei és a megszorítások ellenére a Kecskeméti Kereskedelmi–Ipari Hitelintézet mérsékelt betétnövekedést regisztrált, de a pénzügyintézet vezetése úgy döntött, hogy tőkeerejét meghaladó vállalkozásokba nem fog kezdeni.⁶⁶

1917-ben a nyilvánvaló nehézségek ellenére is tudott áldozni a város egészségügyi célokra. Július elején Anya- és csecsemővédelmi Központ jött létre a Munkásbiztosító Intézet Nagy-kőrösi utcai palotájában.⁶⁷

Ez azért is indokolt volt, mert – mint a korabeli sajtó adataiból is látható – sajnos igen magas volt a valószínűsíthetően az antibiotikumok hiányának betudható csecsemő- és gyermekhalandóság. 1911-16 között 14 321 születésre 3177 ilyen halálozás esett, ez 23,3%-ot jelentett.⁶⁸ Az év októberétől megkezdte működését a Városi Hadiárva-gondozó Hivatal.

1917 októberétől a sajtó és a közvélemény figyelme központjába először a győzelmes caporettoi támadás, majd az orosz forradalom kerültek. A társadalom elemi békevágya a sajtóban is tükröződött azáltal, hogy az orosz forradalom távoli és ismeretlen eseménysorából a béketörekvéseket emelte ki. Egyébként 1917 végén visszatérő megállapítás volt, hogy a következő év a háború utolsó éve lesz. Ennek ellenére 1917. december 30. után megkezdődött a 17. életévüket betöltött sorkötelesek, a közös és honvédelmi alakulatokhoz, február elején pedig az 1900-ban született népfelkelők bevonulása,⁶⁹ a 49-50 éveseknek pedig helyi szolgálatot kellett ellátniuk.

1918 folyamán – mint Szabó Zoltán színvonalas tanulmánya kimutatja – bár romlott a gazdasági helyzet, a közbiztonság, működőképes volt a közigazgatás és fokozódott a békevágy. 1918 elején a sajtó üdvözölte Szovjet-Oroszországgal és Ukrajnával megkötött békét, majd felvázolta a közvélemény által fontosnak tartott, a háború miatt félbeszakadt legfontosabb feladatokat. Az 1918 tavaszán újjáválasztott törvényhatóság a várost a kisgazdaságok fejlesztése révén „kis Dániává” akarta változtatni. A háború miatt elmaradt lakásépítések pótlásával a leszerelő katonák foglalkoztatását is segíteni akarta a város. Felmerült német mintára a katonaság egyes alakulatainak lakásépítési célra történő igénybevétele.⁷⁰ A tömegközlekedés javítására pesti omnibuszokat szándékoztak vásárolni.

Kecskemét számára jelentős anyagi háttérrel jelentettek a város földbirtokai, melynek nagysága mintegy 53 000 holdnyira volt tehető. (Ebből 14 000 hold a szántó.) A bérletéből évi 800 000

⁶⁴ KL, 1917 május 25.

⁶⁵ KL, 1917. július 13.

⁶⁶ KL, 1917. jan. 26., BL. KPVH/ir. 13949 eln./1918. (ruhasegély)

⁶⁷ KL, 1917. július 5.

⁶⁸ KL, 1918. ápr. 3.

⁶⁹ KL, 1918. február 5.

⁷⁰ KL, 1918. ápr. 5, ápr. 30

korona volt a bevétel⁷¹, ennek ellenére a város kiadásai és bevételei között Sándor István szerint betöltetlen hézag volt, ez a források csökkenését jelentette. Ezen a helyzeten lakitelki és koháryszentlőrinci földparcellázással és értékesítéssel próbáltak folyamatosan segíteni.⁷² Különösen 1917-18 folyamán kellett így javítani a költségvetés helyzetén. Bár a város és intézményei nem váltak működésképtelenné, de 1917 végétől a város egy 10 millió koronás hitel felvételére kellett, hogy határozatot hozzon. A hitelfelvétel többszöri kísérlet után 1918 elején a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézeténél realizálódhatott.

A hitelfelvételt a Pénzügyminisztérium nehezen engedélyezte, ezzel a fenntartással és minősítéssel: „A zárszámadási hiányoknak ily nagy összegre való szaporodása a rendszertelen és helytelen gazdálkodásnak a következménye, melyre a város közönsége ismételten figyelmeztetve lett.” Ezenkívül kikötötte, hogy a felvett hitelt kizárólag az aránytalanul felszaporodott zárszámadási hiányok kiegyenlítésére fordítsák, a hitelkeretből beruházásokra tervezett másfél milliót is a hadi kölcsönkötvényekre felvett lombardkölcsönök kiegyenlítésére kell fordítani.⁷³

1918 folyamán – ha nem is súlyosan – romlott a közbiztonság helyzete. Nagy publicitást kapott 1918 május elején egy katonaszökevényen a Rudolf Laktanyában végrehajtott elrettentő ítélet szomorú híre. A katonai vezetés az utolsó erőpróbák előtt megpróbálta helyreállítani a lazuló fegyelmet. Egyébként nem minden szökés esetében szabtak ki ilyen súlyos ítéletet.

Június folyamán a maximált zöldség- és gyümölcsárak ellenére majdnem felborította a barackpiacot és -ellátást azon budapesti spekuláns nagykereskedők akciója, akik szinte felvásárolták a termést. A közellátási miniszter intervenciója révén szabályozták az exportot, 300 vagon budapesti, 100-100 vagon berlini és bécsi fogyasztókhoz jutott.⁷⁴ Már 1917-től a piacokon rendőrség ellenőrizte a közbiztonságot, és a maximált árak betartását. A sajtó folyamatosan közzétette a megbírságolt árdrágítók névsorát. A közvéleményben és a sajtóban meglehetősen spekuláns- és kofaellenes hangulat uralkodott.⁷⁵

1918 nyarára – bár a mezőgazdasági termelés viszonylag jónak volt tekinthető – sok termék kereskedelme és forgalmazása kikerült az állami újraelosztó rendszer kereteiből. Megnövekedett a spekuláció és a csereüzletelés. A nyár végén az okozott problémát, hogy a gazdák nem tudták megfelelően elkölteni árbevételüket, ezért a tőzsdén értékpapírokat vásároltak, és így egy részük jövedelmét spekulánsok vitték el.⁷⁶ A júliusban megjelent új adótörvény növelte a vagyonadó és a nyereségadó arányait.

A kormány még 1918 kora őszén is uralni tudta a gazdasági folyamatokat. A közvélemény egyetértésével találkozott az a szeptember eleji döntés, miszerint a részvénytársaságok alapítóiként csak a minisztérium engedélyével emelhetik.⁷⁷

Szeptember elején az elrejtett burgonya- zsír- és lisztkészleteknek a szabadkai gyalogezred által végrehajtott rekvirálására került sor,⁷⁸ ami gyakorlatilag kényszerfelvásárlást jelentett.

⁷¹ KL, 1918. február 24.

⁷² KJM UTGY 84.17.24. 369.

⁷³ BL. KPVH/ir. 28560 eln. /1917.

⁷⁴ KL 1918 június 19.

⁷⁵ SZABÓ Zoltán 1986. 245.

⁷⁶ KL 1918 augusztus 29.

⁷⁷ KL, 1918 szeptember 7.

⁷⁸ KJM UTGY 84.17.386.; KL 1918. szeptember 6.

Windischgrätz Lajos közellátási miniszter azzal indokolta a rekvirálásokat, hogy csak így lehet biztosítani a lakosság és a hadsereg ellátását.

Szeptember folyamán – a piavei vihar előtti csendben – a sajtó békés témákkal foglalkozott. Matthiász János nyolcvanadik születésnapja alkalmából méltánylandó példaként ismertette a harmincegy holdas mintagazdaságán folyó nemzetközileg elismert tevékenységét – százötven-fajta szőlő termelését. A város a háború utolsó pillanataiban is áldozott szociális célokra, támogatta a hadbavonultak családtagjait és a szülők nélküli árvákat.

Hajnóczy Iván a Felsőkereskedelmi Iskola igazgatója 1918 kora őszén a Monarchia lajtántúli részében szerzett tapasztalatait vetette össze a város viszonyaival. Eszerint Ausztriában és Csehországban a mindennapok életén kevésbé érződött a háború, jobb volt a közlekedés és az ipari termékek ellátása, ugyanakkor a heti három hústalan nap miatt az élelmiszerellátás megoldatlanabb volt. 1918 őszének egyre erősödő békevágyában senki sem gondolhatta, hogy Magyarországnak a következő hónapokban tragikus megrázkódtatások és a széthullás elé kell néznie.

Kecskeméti honvédek a világháború hadszínterein

Kecskemét város vezetése, intézményei, egyházai, lakossága az előbbieken értékelt helytállásához méltó volt a kecskeméti honvédek hősi áldozatvállalása, küzdelme a világháború hadszínterein. Annyiban többre is értékelhető, hogy míg a polgári lakosság legfeljebb anyagi áldozatokat hozott, ők fiatal életüket kockáztatták, vagy áldozták fel.

Mint utalás történt rá, a kecskeméti és környékbeli hadkötelesek főleg a helyi székhelyű 38. császári és királyi gyalogezredbe vonultak be. Ezenkívül a népfelkelésre kötelezettek a Budapest, Soroksári út 42. a 29. népfelkelő ezred parancsnokságára, a honvéd huszárok az 1. népfelkelő huszárhadosztály budapesti laktanyájába vonultak be.⁷⁹

Kecskemét és a magyar Alföld katonaállítása a Monarchia, sőt az ország többi részeihez viszonyítva is igen magas arányú volt. Ezt igazolja a Honvédelmi Minisztérium 1918-as összegzése.

Ezer hadkötelesre eső besorozott

Bécs	227
Galícia	233
Szabadka	462
Zombor	448
Kecskemét	405
Budapest	321-359

Sándor István polgármester adatai szerint 1915-ben a város 66 800 lakosából 9159 állt fegyverben, 1189 volt besorozva és 1362 teljesített hadimunkát.⁸⁰

Az említett egységek 1914 nyarától résztvettek a világháború frontjain zajló harcokban. A kecskeméti hadkötelesek nagy része az 1725-ben III. Károly által alapított 38. császári és királyi Mollinary gyalogezredben szolgált. Az ezrednek, mely résztvett a Habsburg Birodalom háborúiban, magyar vonatkozású története 1867-ben kezdődött, mikor Ferenc József császár és király az ezred kiegészítési területéül Kecskemétet jelölte ki. Ekkor lett Anton Mollinary altábornagy az ezredtulajdonos. Pár éves brassói és budapesti elhelyezést követően az 1878-as boszniai okkupáció és az elismerést kiváltó szarajevói ostrom után végérvényesen Kecskemétre került az ezred. Bár 1905-ben Ferenc József császár és király XIII. Alfonz spanyol királynak adományozta az ezredtulajdonosi címet, az ezred a köztudatban továbbra is Mollinary névvel szerepelt. 1914-ben Kecskemét, Nagykörös, Cegléd, a Kis- és Nagykunság, de más országrészek fiaival is indult a világháborúba.

Ausztria-Magyarország hadvezetése 1914 tavaszán a következő háborús eshetőségekkel számolt:

- Részleges mozgósítás Szerbia és Montenegró ellen
- Általános mozgósítás Oroszország ellen
- Általános mozgósítás Olaszország ellen

⁷⁹ BL. KVP/ir. 338.eln/1914 aug.1.

⁸⁰ KJM.UTGY 84.17.11.1915. nov. 11., KL 1918. febr. 17.

A második és harmadik lehetőség együttes megjelenésével semmiképpen nem számoltak, viszont a balkáni háború eshetőségét az utóbbi két esetben mindenképpen tekintetbe vették. A Monarchia 16 hadtestből álló hadseregéből 9 vonult volna fel Oroszország vagy Olaszország, három pedig a balkáni államok ellen. Négy hadtest az adott helyzettől függően vonult volna fel Oroszország vagy Olaszország ellen.⁸¹

1914 júliusában a 38. cs. és kir. gyalogezred I. és II. zászlóalja, a 38/I-es géppuskás osztaga Péterváradon, a 14. zimonyi gyalogdandár, a 7. eszéki hadosztály és a XIII. zágrábi hadtest kötelékében állomásozott. A IV. zászlóalj a 38/II géppuskás osztag Kecskeméten a 63. gyalogdandár, a 32. gyaloghadosztály, a IV. budapesti hadtest kötelékében Kecskeméten volt elhelyezve. A III. zászlóalj a hercegovinai Bielicán a 6. hegyidandár, a 18. gyaloghadosztály és a XVI. hadtest kötelékében állomásozott.⁸²

Az ezred Péterváradon tartózkodó zászlóaljai július 26-án 0 óra 30 perckor kapták meg Lukachich Géza ezredes, ezredparancsnok útján a felriasztási parancsot, melynek értelmében a Száva vonalát kellett Progartól Klenakig biztosítani. Nemsokára csatlakozott hozzájuk a 38/I menetzászlóalj Bien Samu őrnagy parancsnoksága alatt. A menetzászlóalj legelső hősi halottai Soós István gyalogos, Aulich Pál százados (az aradi vértanú unokája) és Appelthauer százados voltak.⁸³

Az ezrednek elterelő, tüntető műveletekben kellett részt vennie, hogy a IV. hadtest csapatai augusztus 12-én átkelhessenek a Száván, és megszállhassák Sabacot. Ennek megtörténte után a Sabac és Klenak közötti csapatok felett a IX. hadtest vette át a parancsnokságot és megkezdődött a déli irányú támadás. Az előrenyomulás során számos esetben előfordult, hogy a szerb katonaság mellett felfegyverzett polgári lakossággal is harcérintkezésbe került az előrenyomuló ezred és hadtest. A Monarchia iránti fanatikus gyűlöletet mutatja, hogy hat-hétéves gyerekektől nyolcvan-kilencven éves öregasszonyokig lövöldöztek a katonákra. Az ezredet augusztus 16-án Sabactól délre Dobricnál igen fedett terepviszonyok között jelentős veszteséget előidéző ellencsapás érte, ezt a Sabacig történő visszavonulás követte. Augusztus 24-én kiűrtették Sabacot, és a Száva túlsó partján védelmi állást foglaltak el, sőt szeptember 6-án a szerb hadsereg átkelt a Száván és benyomult a Szerémség déli részére, de egy hét múlva viasszorultak. Ennek az volt az oka, hogy a Drina mellett harcoló XV. és XVI. hadtestek, melyek alárendeltségében a 38/III. zászlóalj is harcolt, sikeres támadást indítottak. Október-november folyamán a 38. ezred ismét Sabactól délre harcolt, ahol november elején az előretörésben súlyos veszteségek is érték. Itt esett el a népszerű székely származású Zonda Jenő főhadnagy. December elején Malovannál sikeres előretörést hajtottak végre, majd a hó közepén kivonták az ezredet Szerbiából, és Zimonyban helyezték el a Laudon-kaszárnyában.⁸⁴

A 38/III. zászlóalj a XVI. hadtest kötelékében sikerrel vett részt a Drina mentén Valjevotól a montenegrói határig terjedő támadó hadműveletekben. Hősiesen vezetett rohamban itt veszítették életüket Deutsch százados, Kun főhadnagy, Vajda hadnagy Zeeb és Fodor zászlósok. Az ezred sokszor került harcba a hadifoglyokkal brutálisan elbánó szerb és montenegrói komitácsi alakulatokkal. Több esetben közelharcban, szuronyrohamban kellett kiszabadítani a bekerített kisebb csapategységekben a kínzás vagy megcsonkítás veszélyének kitett bajtársakat. Ezekben a harcokban kitűntek a kecskeméti bakák Kubata és Frank századosok vezetésével.⁸⁵

⁸¹ DOROMBY József 1936. 21.

⁸² DOROMBY József 1936. 23.

⁸³ DOROMBY József 1936. 24.

⁸⁴ DOROMBY József 1936. 70-83.

⁸⁵ ZIGÁNY Árpád é.n. 318.

Míg az ezred további részei sohasem tértek vissza Szerbiába, a 38./III. zászlóalj ideiglenesen 1915 májusa és szeptembere között arra a területre lett kiszállítva, amely két és fél év alatt a világtörténelem egyik legvéresebb hadszíntere lett.⁸⁶

Olaszország 1915 májusában felrúgta eddigi szövetségét és hadat üzent Ausztria-Magyarországnak annak ellenére, hogy a május 23-ai hadüzenet előtt a Monarchia diplomáciája elfogadta az olasz területi igények egy hónapon belüli, majd azonnali teljesítését.⁸⁷ Az, hogy a Dardanellákhoz hasonlóan a gyors antant-győzelembe vetett illúziók megghiúsultak, részben betudható a 6. hegyidandár alárendeltségében harcoló 38./III. zászlóaljnak. A zászlóalj júniustól szeptemberig a Doberdo fennsíkon résztvett az I. isonzo csatában, ahol az arcvonalba beekelődtött Bologna, Siena, Cagliari dandárok támadásait Redipuglia és Polazzo között az Inselt őrnagy vezette zászlóalj ellentámadása visszavetette. Az 50%-os veszteség között voltak a hősiesség ellenállást irányító Lux és Modor hadnagyok, és Kárpáti hadapród. Az ellenállás erejét még az olasz hadtörténeti munkák is elismerték.⁸⁸ Ugyanez történt a II. isonzo csatában is, ahol szintén sikerült visszaverni az olasz tömegrohamokat. Ezt követően a zászlóalj 1915 szeptemberétől 1916 elejéig a szerb hadszíntérre visszatérve tevékenykedett egészen Szerbia összeomlásáig. E küzdelmekben veszítette életét a zászlóaljból igen népszerű Osváth Dezső főhadnagy.⁸⁹

1915 januárjától a 38. gyalogezred, a 33. hadosztály, a XIV. hadtest alárendeltségében Homonna-Szinna térségébe lett átcsoportosítva a szerb frontról a Kárpátokon belülré betört orosz erők kiszorítására. Az ekkor Kofron Ferenc ezredes vezette ezred 15-20 fokos hidegben, szinte derékig érő hóban kitűnően helytállt. Itt ugyan előbb sikeres védekezés, majd fokozatos előrenyomulás történt, de az osztrák-magyar erők fő célja, Przemysl felmentése nem sikerült. A még márciusban is rendkívüli mennyiségű hó mindkét hadsereg tevékenységét bénította. Przemysl eleste után a Szurmay-csoport kötelékében harcoló 38-as ezred inkább védekező, és kisebb mértékben támadó harcokat folytatott, sokszor áprilisi hóviharak közepette. A téli harcok végeredménye az volt, hogy sikerült az osztrák-magyar erőknek az orosz hadsereget a Kárpátok gerincéről a túlsó lejtőkre leszorítani, a Duklai-hágó kivételével.

A 38-as ezred résztvett az 1915 május 2-án indult Mackensen német tábornok vezette támadó hadműveletekben, melyek eredményeképpen 1915 augusztusában Varsó, az év végére pedig egész Lengyelország felszabadult. Az ezred legsúlyosabb veszteségeket követelő harcait 1915. július 15-19 között a Bug folyón való átkelés közben vívta. Ezután a Fleischman ezredes, majd Csekeő őrnagy vezette ezred a szinte megmerevedett, ezer kilométer hosszú frontszakasz mintegy négy kilométeres szakaszán állóháborúra rendezkedett be 1916 júniusáig. Itt a szörványos összetűzéseknél a rossz egészségügyi viszonyok szinte több áldozatot követeltek.⁹⁰

1916 júniusában a cári hadvezetés utolsó kísérletet tett a katonai helyzet saját javára történő eldöntésére, megindította a Bruszilov-offenzívát Volhíniában és Galíciában. Az orosz áttörés fő pontja Luck volt. Annak ellenére, hogy a 38-as ezred számára véres vereség, veszteségek és visszavonulás következett be, az első komolyabb ellenséges támadási napon hat orosz táma-

⁸⁶ DOROMBY József 1936. 202

⁸⁷ SZABÓ László 1980. 40.

⁸⁸ TOSTI, Amadeo 1925. 79.

⁸⁹ DOROMBY József 1936. 229.

⁹⁰ DOROMBY József 1936.123-137

dást vertek vissza Kol. Korytonál a 38-asok.⁹¹ Az ezrednapló szerint: „estefelé halomban heverték az elesett oroszok az ezred drótakadályai előtt”. Június 11-én az ezred kénytelen volt visszavonulni a Styr-Lipa-Holatyn vonalba. Június végén az ezredparancsnokságot milnoi Hahne Rudolf alezredes vette át. Június 30-án a 38-as, 79-es, 37-es ezredek a 22. német hadosztály támogatásával Smykow-Zabszce térségében indított ellenlökése megakadt, pedig a német tisztek elismerő véleménye szerint „ezek a magyarok aztán mennek előre”.⁹² Viszont a július 16-ai ellenséges ellenlökés során tíz orosz támadást vert vissza az ezred. Az orosz gyalogságot saját zárótüze és a kíméletlen kozákok hajtották a pusztulásba. A védekező harcot a Lipa mögé Nowostawba történő visszavonulás követte, ahol mérsékelt állásharcok alakultak ki. Románia 1917 elejére bekövetkezett vereségével a keleti frontvonalakon viszonylagos csend állt be. Az áthelyezés közben erre a frontra átirányított ezred itt tudta meg Ferenc József halálát és itt esküdött fel az új uralkodóra, IV. Károlyra. 1917 tavaszától az ezred a világháború döntőnek látszó hadszínterére, Itáliába érkezett.

A Baisiza-fennsík karsztos terepén 1917. március 3-án foglalta el az ezred a számára kijelölt állásokat. Március közepétől április elejéig az olaszok több kisebb támadást indítottak, a X. isonzo-i csata május 7-től rendkívül erős tűzérési előkészítéssel megindult, majd egy hét múlva a gyalogság rohamai következtek. A XXIII. hadtest, a 14. dandár kötelékében harcoló 38-asok egyik zászlóalját visszaszorította a túlerőben támadó ellenség, azonban az első zászlóalj Nika főhadnagy irányításával közelharcban visszavetette az olaszokat. Ő ezért III. osztályú vaskorona rendet kapott, személyesen IV. Károly királytól. Május végére azonban akárcsak a 68-as és 37-es ezred, súlyos veszteségeket könyvelhettek el a 38-asok is (halott, sebesült, fogoly, eltűnt 67 tiszt és 1429 fő legénységi állomány).⁹³ Ezután az ezredet tartalékba helyezték, majd átirányították a Keleti-Kárpátokban és Bukovinában húzódó arcvonal-szakaszra, ahol Faltueanu környékén nem súlyos állásharcot folytattak az oroszok ellen 1917 novemberéig, majd itt fegyverszünet következett.⁹⁴ Az ezredparancsnokság 1918 július 3-án kapta meg a 7. hadosztály Wienben kelt intézkedését, hogy július közepétől ismét az olasz harctérre kell vonulni, ahol a szabadkai 86-osokat kellett felváltani.

Augusztus végén került arcvonalba a 7. hadosztály, így az ezred is a Piave folyó töltése és szigetei előtt. A tábori őrök a Papadopoli-szigeten voltak elhelyezve, mögöttük többretegű védelmi állások: géppuskafészek és szögesdrótok helyezkedtek el, leghátul pedig az ún. magvonal, mely mögött a tartalék és a tűzérési egységek helyezkedtek el. Szeptember, sőt október hónap eleje viszonylag nyugodtan telt el. A nyári békésebb időszakot a kecskeméti honvédek a helyi lakosság aratásában történő segítségével és a folyóátkelés, állásharc kiképzéssel töltötték.

Október 26-27-én indult meg rendkívül erős tűzérési pergőtűzzel az utolsó olasz támadás, kiegészítve angol, francia, amerikai, csehszlovák hadosztályokkal, ezen belül a 10. olasz hadsereg támadása a 7. hadosztály ellen. Az ellenállás erejére jellemző, hogy az utolsó négy napon saját szakirodalom szerint is 24 500 főt veszített az olasz hadsereg. A jelentős tűzérési- és létszámfölénnyel rendelkező olasz és angol erők súlyos veszteségek árán tudtak beékelődni a magyar arcvonalba és törték át a védelmi vonalat. A rendkívül erős ellenséges pergőtűzben az ellenállást irányítva szinte utolsóként esett el az ezredből Radócz László hadnagy.

⁹¹ DOROMBY József 1936. 145-146.

⁹² DOROMBY József 1936.150.

⁹³ DOROMBY József 1936 164-65, KL 1917 május 24. Hősköltemény a X. isonzo-i csata

⁹⁴ DOROMBY József 1936. 170-172

Ekkorra már a Monarchia hadserege az október 16-ai császári manifesztum hatására bomlani kezdett: a Wilson amerikai elnök által államalkotó jogaikban elismert délszlávok és csehszlovákok önálló útra léptek, a császárvadászok Tirol védelmére vonultak vissza.⁹⁵ A fegyverszüneti tárgyalások kezdetekor november 1-jén Hahne ezredes az ezred roncsait feleskette IV. Károlyra, mint magyar királyra, majd a mintegy 900 főt hazavezette Magyarországra. Hazatérve nem tettek eleget az ekkor már kormányhatalmat képviselő Károlyi Mihály a fegyverek leadására vonatkozó rendeletének.

Mindenképpen vissza kell térni a 38/III. zászlóalj 1916 január és 1918 ősze közötti harcaira. 1916 elején a zászlóaljat a 7. hegyidandár alárendeltségében Tirolba vezényelték és Rovereto térségében foglalt állást, majd bekapcsolódott az 1916 májusában indított támadó hadműveletekbe. Május 16-17-én sikeres előretörést hajtottak végre Krausz Gyula százados és Muraközy János hadnagy irányításával Zugna Torta hegyen.⁹⁶ Az olaszok jelentős veszteséget előidéző tüzérségi csapásokkal próbálták akadályozni az ellentámadást. A hegyen aratott a halál, életüket vesztették többek között a bátor Hegyi, Holub, Singer és Perne hadapródok. Bár e támadás nem bizonyult átütő erejűnek, de június folyamán sikeres védelmi harcokat folytattak. Mivel ekkor itt mérséklődött az összecsapások hevéssége, a 38/III. zászlóaljat az orosz frontra vezényelték át a Bruszilov-offenzíva elleni védekezés céljából. Július 6-án a zászlóalj a Delatyn melletti Dil magaslat védelmében folytatott súlyos harcokat. Szeptember 18-án a zászlóaljat mintegy száz kilométernyire délre a magyar-román határra Kirlibaba térségébe helyezték. Október 14-én sikeres támadást indítottak a Fruntea hegy és a Dadul magaslat ellen. E hősieks rohamban estek el Weisz, Orbán, Quittner hadnagyok és Forgács zászlós. Ezután itt többnyire csak állásharcok folytak. Az utolsó nagyobb összetűzés ezen a frontszakaszon 1917 aug. 9. és 11. között volt, amikor az oroszok ellen rohamot vezető Török és Tich hadnagyok, ezenkívül Klasszon és Kortje zászlósok elesetek.⁹⁷ Itt a zászlóalj parancsnokai Bajatz százados, Hübner ezredes, majd Antosch alezredes voltak. 1917 végére a gyalogezredeket három zászlóaljassá szervezték, a 38/III. zászlóaljat a 68-as gyalogezred kötelékébe vezényelték, így önálló története véget ért.

Kecskeméti vagy környékbeli honvédek harcoltak még a 29. honvédgyalogezredben, mely megjárta Szerbia, Oroszország, Románia, Olaszország frontjait, az azonos számú népfelkelőezredben, ezenkívül a 7. huszárezredben, az 1. honvédgyalogezredben és a 25. gyalogezredben.

Kecskemét város folyamatos figyelemmel és szeretettel fordult a fronton harcoló fiai felé. 1914 szeptemberében Sándor István polgármester a következő táviratot küldte Terstyánszky tábornoknak a IV. hadtest parancsnokának: „Kecskemét lakosságát, melynek fiai a IV. hadtest kötelékében szolgálnak, büszke örömmel töltik el a hadtest nagyszerű sikerei, melyeket Nagyméltóságod vezetésével értek el. E komoly órában minden szeretetünk dicső seregeink felé sugárzik.”⁹⁸ A háború szörnyű emberveszteségei ellenére a közvélemény szemében bizonyos jogkiterjesztő hatással is bírt: „A háború ragyogó foltjai közül való a hadsereg demokratizálódása ... egyenlőséget hoz, nem a protekció, hanem az érdem számát.”⁹⁹

A 38-as ezred számára sok gyűjtést szervező Héjjas Mihály (1861-1928), a Kecskeméti Pince-szövetkezet elnöke Roveretonál elesett és Castel Danteban örök nyugalomra helyezett fia,

⁹⁵ DOROMBY József 1936.177-181

⁹⁶ DOROMBY József 1936.240

⁹⁷ DOROMBY József 1936.250

⁹⁸ KL, 1914. szeptember 15.

⁹⁹ KL, 1915. október 10. A nép hadserege

Héjjas Mihály (1894-1916) és az ismeretlen helyen hősi halált haltak tiszteletére emlékszobrot és emlékművet állított a kecskeméti református temetőben. A túrkevei származású Finta Sándor készítette el Héjjas Mihály megrendelésére a műalkotást 1918 őszére. A szobor a hős katonás jelentkezését ábrázolja a mennyországban.¹⁰⁰

Dr. Horváth Ödön összegzése szerint a kecskeméti hősi halottak száma 1400 fő volt, de nem kizárható a 2000 körüli szám sem.¹⁰¹ Az ezredtörténeteket, kimutatásokat tanulmányozva nem maradhatnak száraz személyi adatok, statisztikák a veszteségek. A szerző szinte méltánytalanul érzi, hogy eddig egyes nevek említésre kerülhettek, mások – a túlnyomó többség – nem. Pedig közelebbről vizsgálva az áldozatkészség, a hazaszeretet, a bajtársiasság nagyszerű példáját adhatják a mai önző korunknak, mely hasonló áldozatot nem is várna el.

Több mint nyolc évtized távlatából a meghatottság és tisztelet érzését válthatja ki a statisztikák mögül kibontakozó – talán az igazságtalanul szűk keretek miatt önkényesen kiemelt – néhány emberközelségbe hozható egyéni sors, élettörténet. Balázs Imre zászlós 19 évesen, 1917. május 21-én Sándor testvéreivel – aki hadnagy volt – egy napon esett el. A Limanowánál elesett Dr. Beretvás Jenő főhadnagy ugyanazzal a vonattal érkezett haza, mint a sebesült István öccse. A meggyerő, derűs kolozsvári Fejér Vilmos főhadnagy, aki mindig ott volt, ahol bátor emberre volt szükség, Szerbiában 1914 őszén sebesült meg halálosan. Szinte az iskolapadból lépett ki Fodor Sándor zászlós, aki 19 évesen még hazajött érettségizni, majd hősi halált halt. Már a harcok befejezése után halt meg Székely Aurél százados, aki 1918 október 31-én sebesülten fogságba esett Piavenél, de kérése ellenére nem kapott tetanuszt. Rokonszenves egyéniség lehetett a fedezékbe sohasem vonuló, pergőtűzfigyelő Göbolyös gyalogos. A kecskeméti Vida család például négy fiát veszítette el. A legidősebb kecskeméti elesett az 56 éves Kapuvári Hausser Rudolf tábornok volt, akit a piavei csatát vezényelve ért ellenséges golyó, a legfiatalabbak pedig a 17 éves Fazekas István és a hasonló korú Kovács István, valamint a hadimunkát teljesítő 15 éves Balai József voltak.¹⁰² Holtukban sem térhettek haza Magyarországra Angyal, Paul, Melion, Légrády hadnagyok, akiknek sapkájukkal letakart sírkeresztjei Szerbia és Volhinia mezőin maradtak. Dr. Bibó Imre jogász, Bartoniek Emil és Kocsis István hadnagyok, egyetemi és középiskolai tanárok sorsa a szakmai kiteljesedés helyett a harctéri halál lett, akárcsak a fiatal jogász, Sárközy Mihály zászlós és a szintén fiatal Merász József, Leisterdorfer Miksa és Cserei Márton zászlósoké. Talán az ő pályafutásuk is lehetett volna olyan eredményes, mint a később bankigazgatóvá, vagy elismert költővé vált Skrabál Mátyás és Asztalos Aladár századosoké.

A frontéletnek mindezek ellenére azonban voltak komikus epizódjai is, például mikor a legendás Thuránszky kapitány önbizalmat akart önteni az egyszerű honvédekbe, vagy mikor a harcok szünetében a szemközti lövészárokból az oroszok dalokat és nótákat kértek a magyaroktól. Az oktatás sem maradt el, Baróti százados tanítók közreműködésével iskolát szervezett az analfabétáknak. Itt is előfordultak komikus jelenetek.

Szép eszmei emlékművet állított a Molináryaknak a Kecskeméti Lapok 1918. szeptember 22-ei száma: „Ahol a harcok fergetege a legviharosabban dúlt: a szerb ingoványokban, az orosz sztyeppéken, a Kárpátok bércein, a karsztok szakadékain, a Piave kanyargó folyásánál, ők mindenütt ott küzdöttek a legelső sorban, ontották bőven ömlő vérüket és soha nem kicsinyellhető részt vettek ki belőle, hogy a megszentelt haza földjét ellenség lovának patája nem gázolhatta.”¹⁰³

¹⁰⁰ SZABÓ Dénes 1997. 3.

¹⁰¹ HORVÁTH Ödön 1925. 5.

¹⁰² HORVÁTH Ödön 1925. 60., 120., 153.

¹⁰³ KL, 1918. szeptember 22.

Kecskemét 1918 októbere és 1919. március 21. között

Ismételten le lehet szögezni, hogy Kecskeméten semmiféle „forradalmi helyzet” nem alakult ki 1918 őszére, az események az országos politika folyamatait követték. IV. Károly császár és király október 16-án kibocsátotta azon manifesztumát, miszerint Ausztria tartományai föderatív alapon szerveződhetnek újjá, a szláv népcsoportok ezt kihasználva önálló nemzetállamokhoz csatlakoztak, Német-Ausztria október végén önálló köztársaság lett. Tisza István október 17-én a háborús vereséget elismerve kijelentette a parlamentben, hogy Ausztria és Magyarország viszonyát a perszonálunió keretében lehet rendezni. Október 31-én a demokratikus és függetlenségi célokat zászlajukra tűző pártok (Károlyi-párt, Országos Radikális Párt, MSZDP) által létrehozott Nemzeti Tanács vette át a hatalmat a fővárosban az őszi őrzsás forradalom eredményeképpen – hozzá kell tenni, hogy nem alkotmányos és törvényes eszközökkel.¹⁰⁴

A budapesti eseményeknek Kecskeméten semmi előjele nem volt. A város közönsége csak Hock János, a Nemzeti Tanács elnöke, a régi rendszert és a „...vagyonok összeharácslására szolgáló bankokat” elítélő nyilatkozatát olvashatta a helyi sajtóban.¹⁰⁵ A forradalom győzelme hírére Kecskeméten 1918. október 31-én délután 17 órakor az összes párt és felekezet képviselőinek jelenlétében ülést tartott a városi képviselőtestület, ahol felszólaltak Sándor István polgármester, Bódy János és Dr. Löwy Ödön az MSZDP, Dr. Fodor János, a Károlyi-párt nevében. A gyűlés résztvevői megalakították az ideiglenes Nemzeti Tanácsot, mely november 2-án megválasztotta tisztikarát. Elnöke Dr. Horváth Mihály állatorvos lett, helyettese Dr. Garzó Béla igazgató, alelnökei pedig Dr. Hajnóczy Iván felsőkereskedelmi iskolai igazgató, Dr. Joó Gyula jogakadémiai igazgató, Eötvös Nagy Imre újságíró, Sándor István polgármester és Szegedi Lajos nyomdász lettek. A jegyzői tisztséget Tóth László látta el. A Nemzeti Tanácsnak feladatát a közigazgatással együttműködve kellett ellátnia. November 1-jén délelőtt a Kossuth-szobornál népgyűlést rendeztek, ahol a Nemzeti Tanács már említett Károlyi-párti, szociáldemokrata és keresztényszocialista vezetői szólaltak fel.

A Nemzeti Tanács megalakulását a lakosság, munkásság, ifjúság rokonszenv-megnyilvánulásai a 30-as honvédek városi díszmenete, sapkarózsáik őszi őrzsára való cserélése kísérte. A gyűlést követően a tömeg egy része a bíróság elé vonult, ahol a foglyok szabadon bocsátását követelte. Dr. Gyalóky Sándor főügyész a tömeg útját állta, a politikai foglyok elbocsátását elfogadta, a köztörvényeseket nem, ezért egy részeg katona lelőtte. Szintén délután vesztette életét Aczél Aurél hadnagy, egy karhatalmi különítmény parancsnoka. A tömeg részeg része ezután kifosztotta a Schiffer-cipőgyárat és a népszerűtlen Szőke Gyula javadalmi hivatalvezető házát.¹⁰⁶

Maga a Nemzeti Tanács és a sajtó is a „szabadság rendjének megvédésére” szólított fel. Sándor István polgármester november 9-én mutatta be a Nemzeti Tanács mint hatalmi és ellenőrző szerv hatáskörét rögzítő, ugyanakkor a tevékenységét a közigazgatástól elkülönítő, feladatkörét tisztázó kormányrendeletet.¹⁰⁷ A kecskeméti Nemzeti Tanács miután letette a hivatali esküt, rendszeresen ügyeletet tartott és ülésezett az Újkollégiumban elhelyezett hivatalában. Nemzetőri-, propaganda-, népjóléti bizottság alakult, ezenkívül adományokat és segé-

¹⁰⁴ PETHŐ Sándor 1925. 198-199.

¹⁰⁵ KL, 1918. október 30.

¹⁰⁶ KL 1918. november 3. – SZLANKA Tamás, 1969. 84-85.

¹⁰⁷ SZLANKA Tamás 1969. 86.

lyeket gyűjtött. Miközben a Nemzeti Tanács az új államforma – népköztársaság – kikiáltásának eufórikus hangulatú feladataival foglalkozott, a közigazgatás és közbiztonság megszervezése inkább Sándor István polgármesterre hárult, aki újjászervezte a polgárőrséget és lépéseket tett a rendkívül súlyos szén- és zsírhiány enyhítésére.¹⁰⁸ A 13. huszárezred és a 30. pótzászlóalj tisztjei segítségével megszerveződött a nemzetőrség. Buday Elemér alezredes segítségével a kiegészítő terület településein 16 század alakult. Kecskeméten a nemzetőrség ellátmányának biztosításában segítettek a Kecskeméti Első Takarékpénztár Egyesület, a Néptakarékpénztár Rt., a Kecskeméti Leszámlító- és Pénzváltó Bank és a Kecskeméti Kereskedelmi Kaszinó. Hunyetz csendőr-alezredes vezette kecskeméti nemzetőrség biztosította a kecskeméti bankokat, transzformátor-állomásokat, üzleteket és vasútállomásokat.¹⁰⁹

Ennek ellenére a korábbi évekhez képest nagymértékben növekedett a bűnözés, nagy számban fordultak elő rablások, készletek feltörése, de gyilkosságok is.

A város vezetése nagyrészt a munkanélküliségből, szociális feszültségekből származó problémákra nemcsak adminisztratív jellegű megoldásokat akart adni. A Nemzeti Tanács napirendre akarta tűzni a közmunkákat, Sándor István polgármester tárgyalásokat kezdett a vasútvonalak, utak, kórház építése ügyében.¹¹⁰ A Nemzeti Tanács november 9-ei ülésén a polgármester konkrét elgondolásokat vázolt fel többek között a villanytelep bővítésére, a vízvezeték-hálózat fejlesztésére, közkórház létesítésére, kerámiagyár építésére. A város változatos formában igen jelentős összegeket fordított a népjólét és a segélyezés céljaira. A városi főmérnök szervezésében több száz leszerelt katonát foglalkoztattak a környékbeli erdőkben fakitermelés céljából. Egy 1919 január közepén készült összegzés szerint a segélyezésre fordított összegek a forradalom kezdete óta elérték a 8,5 millió koronát.¹¹¹ Ennek azért volt negatív morális hatása is, mert egyes vélemények szerint a segélyek miatt növekedett a dologkerülők létszáma.¹¹²

A háború alatt szinte teljesen leállt lakásépítési tevékenység beindítása sürgető feladatként jelent meg a város számára. A lakáshiány olyan nagy volt, hogy márciusban még az is felmerült, hogy a 94-es ezred által használt barakkokat lakások céljaira alakítsák át. A munkástanács november 28-ai ülésén is erőteljesen sürgették a lakásépítési akció elindítását. A kormány végül is március 20-án engedélyezte a városi munkás- és tisztviselőszállások építését. A tervek szerint a város akkori külterületein (Halasi út, Daróczi-Czollner köz, Béke tér) mintegy 250 lakás épült volna.¹¹³

A város társadalma a korabeli sajtóból érzékelhetően nagy életenergiákkal tekintett a jövő építése felé, annak ellenére, hogy az 1918 végi – 1919 eleji súlyos spanyolnátha-járvány 829 férfit és 719 nőt vitt el. E számnak harmada öt éven aluli kisgyermek (253 fiú, 214 leány). Ez a szám szinte a világháborús katonavesztéseket közelíti. Az iskolák a járvány és a szénhiány miatt szüneteltek.

A kormány 1918 novemberétől megkezdte a földtörvény vitáját, megszerveződtek a földigénylő bizottságok és Kecskeméten január végéig 7202 kisgazda igényelt földet a következő megoszlásban:

¹⁰⁸ BALÁSFALVI KISS Barnabás 1939. 26., KN 1918. november 6.

¹⁰⁹ SZLANKA Tamás, 1969. 87.

¹¹⁰ BALÁSFALVI KISS Barnabás 1939. 26.

¹¹¹ KP 1919. január 19.

¹¹² KP 1919. január 11.

¹¹³ SZLANKA Tamás, 1969. 91.

4698 igénylő családi kisbirtokot
 1008 igénylő szőlőt
 1431 igénylő háztelket kerttel
 7 igénylő középbirtokot
 58 igénylő kertet és munkásbirtokot kért.¹¹⁴

Mikor a sajtó Somogyból már földfoglalásokról, direktórium alakulásáról tudósított (Kecskeméten a város társadalmi és földbirtokszerkezete miatt ilyen éles problémák nem merültek fel), március elején az 1919. XVIII. Néptörvény előírásainak megfelelően megkezdődtek a földosztás előmunkálatai. Március elején az Országos Földbirtokrendező Tanács három tagja érkezett a városba.¹¹⁵ Ekkorra már készen álltak a földosztó bizottságok a város I-X. kerületeiben és külbirtokain (Koháryszentlőrinc és Szentkirály) az említett különböző igények kielégítésére. Az igények elsősorban birtok-kiegészítésre, házhely, családi kisbirtok megszerzésére irányultak. Ennek az volt az oka, mint Szlanka Tamás pontos elemzéséből is kitűnik, hogy Kecskeméten 1920-ban a kereső ösfoglalkozású 21 156, ebből 14 358 a férfi, és csak 4731 a birtokos vagy bérlő. (Az utóbbi mintegy 1300 gazda a város 52 528 holdját bérelte.)¹¹⁶ Tehát valószínűsíthető, hogy a földbirtokkal nem rendelkező napszámosok, felesek, östermelő föld nélküli családtagok igényeltek főleg családi kisbirtokot és házhelyet kerttel, mert középbirtok igényléséhez gazdasági szakképesítés volt a feltétel.

Ha a magyarországi demokratikus törekvések még nem is alkotmányos és törvényes formában jutottak hatalomra 1918. október 31-én, a rendszer előtt jelentős fejlődési, építő lehetőségek és kifutás állhatott volna, ha az ország kül- és katonapolitikai helyzete nem válik egyre tragikusabbá és reménytelenebbé. Érdekes módon a konzervatív-nemzeti társadalmi csoportok (polgárság, egyház, értelmiség, katonai-államhivatalnoki réteg) lojális volt a forradalomhoz. Még az arisztokrácia nagy része is – bár kecskeméti vonatkozásban ez a réteg hiányzott. A felelős nemzeti csoportok megfelelőképpen képesek voltak korlátozni a szélsőséges radikális és kommunista erők törekvéseit, még ha az utóbbiak a szociális feszültségekből kifolyólag egyre jelentősebb befolyásra is tettek szert a magyar társadalom egyes nehezebb élethelyzetű rétegeiben. Kecskeméten a Budapesten 1918. november 24-én megalakult, proletárdiktatúrát követelő és az orosz forradalmat követni szándékozó Kommunisták Magyarországi Pártjának meglehetősen gyér hatása, befolyása volt. Esetleg az MSZDP baloldala és a katonaság nagyon kis rétegeiben volt hatásuk.

A Kecskeméten állomásozó katonai alakulatok száma viszonylag magas volt, betudhatóan a négy legfiatalabb évfolyam novemberi bevonulásának.¹¹⁷ A kecskeméti állomásparancsnokság adatai szerint 1918. december 21-én a kecskeméti egységek létszáma a következő volt:

30-as honvédtiszt	77	legénység	1283
38-as honvédtiszt	54	legénység	869
13-as huszártiszt	16	legénység	483
8-as huszártiszt	13	legénység	55 ¹¹⁸

¹¹⁴ BL. NT/ir. 1918-19. 1-517.

¹¹⁵ KN, 1919. március 5.

¹¹⁶ SZLANKA Tamás, 1969. 89.

¹¹⁷ KL 1918. november 14.

¹¹⁸ SZLANKA Tamás, 1969. 94.

Az aggasztó helyzetben a katonaságra máshol lett volna szükség, ugyanakkor a nagyszámú katona szociális feszültségei december végén kisebb problémát okoztak. Bár a baloldali szocialisták Fráter utcai gyűlései, összejövetelei még nem igazolják a KMP kecskeméti megszerveződését, de tény, hogy Rákosi Mátyás kommunista vezető december 27-én a városházán tartott előadása élénk hullámokat keltett a városban. December 29-én a 13-as huszárok, 30-án a 30-as honvédek és tisztjeik között alakult ki feszültség. Nehéz megállapítani, hogy a legénység és a tisztek közötti konfliktus a tisztek rövid távú kommunista indíttatású elűzési kísérlete,¹¹⁹ vagy olyan belső fegyelmi jellegű katonai mozgalom volt, amely a Kecskeméti Polgár című lap szerint pár nap alatt megoldódott és a járőrözések rendben folytak tovább.¹²⁰

Már 1918. őszén feszültségeket eredményeztek a tisztikar és a legénység a Nemzeti Tanácsban történő részvételi igényei, melyek hosszas vita után valósultak meg az igények jelentős mérséklésével. A város irányításában csak mérsékelten nyert tért a baloldal azáltal, hogy az 1919. január 3-án újjáválasztott Nemzeti Tanácsban a polgári pártok 30 képviselője mellett 30 szociáldemokrata kapott helyet. Elnökök a paritásos helyzetnek megfelelően: Dr. Horváth Mihály és Lugosi István lettek.¹²¹ A Nemzeti Tanács tevékenysége 1919. február 25-éig tartott, amikor is kormányrendelet értelmében hatásköre megszűnt. Hatáskörét ideiglenes jelleggel az ún. Néptanács vette át, tagjait a kormánybiztos nevezte ki. E szerv a következő néhány hétben minimális szerepet játszott, bár tárgyalta néhány várospolitikai kérdéssel (vasutak, oktatási intézmények, csatorna fejlesztése az ötmillió koronás állami hitelkeretből), sorsa valószínűsíthetően a megválasztandó demokratikus parlament általi megszüntetés lett volna.

Az ország igazi tragédiáját a békekonferencián írták. A polgári pártok február folyamán is uralni látszottak a társadalmi folyamatokat. Hock János, a Nemzeti Tanács elnöke Kecskeméten tartott előadásában kijelentette: „Ha a bolsevista irányzat hatalomra jutna, elpusztulna minden érték, a gazdagok szegények lennének anélkül, hogy a szegények meggazdagodnának.”¹²² A magyar tragédiát megíró párizsi békekonferencia nyomására újabb-újabb magyar területeket szálltak meg a csehszlovák, román és jugoszláv csapatok. Minderről elszomorító tudósításokat közölt a helyi sajtó. Például olvasni lehetett arról, hogy a karácsonyi román megszállás óta Kolozsvár gyászolt, hogy Aradon magyarok és románok tüztek össze.¹²³ A kassai szabadság-emlékmű ledöntése elleni magyar tüntetés alkalmából a csehszlovák hadsereg sortüze miatt két ember meghalt, sokan megsebesültek, a pozsonyi megszálló hatóságok betiltották a március 15-ei ünnepségeket.¹²⁴ Kecskemét lakossága tájékozódhatott pl. a román hadsereg kegyetlenkedéseiről a közalkalmazotti hűségesküt megtagadókkal szemben. Erdélyben mindenki a Károlyi-kormány ellencsapását várta, mert mint egy a honvédelmi minisztériumba küldött jelentés leírja: „Az elkeseredés végtelen a botozó elnyomók ellen.”¹²⁵ Elismérésre méltó tetteként értékelhetjük Muraközy Gyula kecskeméti református lelkész kísérletét, aki 1919. elején megpróbált Franciaországba beutazni és valószínűsíthetően egyházi kapcsolatai révén a reális etnikai határok kialakítása irányába befolyásolni a francia közvéleményt, de

¹¹⁹ VÚ 1919. január 4.

¹²⁰ KP 1919. január 3.

¹²¹ SZLANKA Tamás, 1969. 95.

¹²² KN 1919. február 19.

¹²³ KN 1918. december 29. 31.

¹²⁴ KN 1919. március 12. 18.

¹²⁵ HM HL 111. Personalia irat

be sem engedték az országba.¹²⁶ Bár az ellenlépésekre maga a köztársasági elnök március 2-án Szatmárnémetiben tartott beszédében ígéretet tett, a március 17-én a kormányhoz érkező a Tiszántúl jelentős területeinek átengedését követelő Vyx-jegyzékkel az antant kilátástalan helyzetbe hozta a magyar demokratikus kormányt. A Károlyi-Berinkey vezetés lemondása, a Magyarországi Tanácsköztársaság kikiáltása március 21-én, bár az antant számára igen kellemetlen meglepetést jelentett, de jogalapot teremtett a hódító háború folytatására.

¹²⁶ KN 1919. január 7.

Kecskemét vörös lobogók árnyékában

1919. márciusának tragikus paradoxona, hogy nem a polgári-szociáldemokrata kormány mondott nemet a Vyx-jegyzék imperialista igényeire, hanem a magát a kommunista világforradalom részének tekintő Magyar Tanácsköztársaság. A kecskeméti sajtó a Tanácsköztársaság kikiáltását, vagyis a március 21-ét követő napon tudatta a város közvéleményével a Berinkey-kormány lemondását és a Forradalmi Kormányzótanács hatalomátvételét. Ezeket az eseményeket plakátokon is ismertették. A Kormányzótanács kiáltványa a polgári kormányzat összeomlása mellett hazafias érzelmekre is alapozott, utalt arra, hogy Magyarország a párizsi békekonferencia gátlástalan imperializmusa miatt teljes feldarabolás előtt áll.¹²⁷

Az országos eseményeket követően a városban a Forradalmi Kormányzótanács határozata alapján az MSZDP szervezet a munkásotthonban tartott ülésén megválasztott 15 tagú „Népbiztos tanács” vette át az operatív-végrehajtó hatalmat. A tényleges irányító szerv a pár nap múlva megválasztott háromtagú direktórium lett,¹²⁸ hatáskörét a főispáni hivataléhoz hasonlították.

A március 21. utáni héten a kecskeméti közélet történetében páratlan és szokatlan diktatúra az országos direktíváknak megfelelően rendkívül gyorsan, szervezeten és szinte ellenállás nélkül épült ki. Szinte első intézkedés volt a városháza és az ott lefoglalt adópénztár és házipénztár őrzése, ezt a városparancsnokká kinevezett Csihalik Lászlónak kellett megszerveznie. A laktanyák fegyverraktárait lefoglalták, megkezdték a parancsnokok leváltását. Elsőként a Jászkun-huszárezred parancsnokát, Förster Artúr őrnagyot mentették föl.¹²⁹ A diktatúra gyors és akadálytalan helyi hatalomátvételét talán a következő szempontok magyarázhatják: egyrészt az antant diktátumával szemben rövid ideig tartó konszenzus alakult ki a nemzeti beállítottságú köztisztviselői-katonai csoportok és a kommunisták között, másrészt a főváros közelsége és a diktatúra meghirdetett szigora (statárium) elriasztólag hatottak mindenféle ellenállással szemben. Ezenkívül szempont volt a nemzeti érzés is: „Abban, hogy ősi földünket nem adjuk, találkozunk a kommunista a nacionalistával”, írta a hasonló társadalmi szerkezetű szomszéd város Cegléd című lapja. Ráadásul kezdetben Kecskeméten a direktóriumot ismert szociáldemokraták alakították meg, és csak március 26-tól – Szamuely Tibor kecskeméti látogatásával összefüggésben – vették át a kommunisták Dr. Budai Dezső, Németh László és Richter Ármin személyében a megalakuló háromtagú direktóriumban a vezetést. A szociáldemokraták a városi tanács egy-egy ügyosztálya élére kerültek.¹³⁰ Bár a proletárdiktatúra békésen került hatalomra, a Hadügyi Népbiztosság légvédelmi-biztosítási okokból felszólította a város direktóriumát, hogy hozzon létre repülőgép-megfigyelő állomást.¹³¹ A direktórium téves káderpolitikája már március végén elkezdődött, mikor kérte a Hadügyi Népbiztosságot, hogy a Kecskeméten állomásozó négy katonai repülőgép pilótáit „megbízható elvtársakkal” váltsa fel.¹³²

¹²⁷ KP 1919. március 22.

¹²⁸ BL. 1919. D/97.

¹²⁹ BL. 1919. D/4 és 1919. D/19.

¹³⁰ ROMSICS Ignác 1982. 72.

¹³¹ BL. 1919. D/32.

¹³² BL. 1919. D/28.

Március utolsó napjaiban megkezdődött a Tanácsköztársaság március 21-ei „Mindenkihez!” című kiáltványának és a Forradalmi Kormányzótanács programjának kivitelezése. Március 27-éig megtörténtek a városháza tisztikara, a köztisztviselők, a közalkalmazottak, pedagógusok, a rendőrség, a hadsereg felesketése a szocialista proletárdiktatúrára: „Minden erőmmel Magyarország és az emberiség javát fogom szolgálni.” A megkezdett negatív előjelű káderezés tovább folytatódott; Győrffy Pál főjegyzőt B. Kiss József árvaszéki ülnököt, Dávid Nándor csendőrparancsnokot, Barna Tibor rendőrkapitányt, Tamás István és Csősz László rendőrbiztosokat, Kerekes József iskolaigazgatót, Bleyer György állomásfőnököt felmentették.¹³³

A kömmün szocializálási programjából helyben is a pénzintézetekre került sor először. Lengyel Gyula országos bankkormányzó rendelete értelmében március végén államosították a Takarékpénztárt, Népbankot, Hitelszövetkezetet, a Kereskedelmi és Hitelintézetet és az Osztrák-Magyar Bank helyi fiókját.¹³⁴ A betéteket, a pénzkészleteket zárolták, a pénzintézetek kulcsait Lugosi István, a direktórium pénzügyi megbízottja vette át. A direktórium lefoglalta a Földműves és Kisgazda Párt, a Keresztényszocialista Párt, a Károlyi Párt helyiségeit és vagyonát. Bódy János, a szocializálási ügyek megbízottja a pénztár- és árukészlet lefoglalásával szocializálta a Fructus-, szesz-, cognac-, gyufa-, konzerv-, vasgyárat és a Szőlősgazdák Országos Egyesülete vagyonát.¹³⁵ A korábban idézett polgári lapok szintén megszűntek, papírkészletüket és vagyonukat lefoglalták.¹³⁶ A színházat és a mozit Tóth László, az irodalmi és művészeti ügyek direktórium megbízottja vette köztulajdonba, a színészek és alkalmazottak a direktórium által megállapított létminimum-jövedelmet kapták. Az Általános Fogyasztási Szövetkezet kapta meg a Közalkalmazottak Beszerzési Csoportja zárolt árukészletét.¹³⁷ A ruházati-, cipő-, vas-, bútörészletek készleteit szintén lefoglalták és utalványok révén értékesítették vagy szétoztották. Az országos rendelkezéseknek megfelelően lefoglalták és zárolták a műtárgyakat és ékszereket, bár e rendelkezést nem lehetett teljesen végrehajtani. Rendkívül lassan haladt a földbirtok szocializálása a város kisbirtokszerkezete miatt. A szőlőbirtok esetében 20 hold, szántó esetében 150 hold felett szocializáltak. Lassan tudtak létrehozni a nyárra egy szövetkezetet a városban. Nagy figyelmet fordított a kömmün, de a helyi direktórium is az oktatásra – elsősorban ideológiai indokok alapján. A kömmün állami tulajdonba vette az óvodákat, elemi- és középiskolákat és a felsőoktatási intézményeket. A városban ez elsősorban az egyházi tulajdonú intézményeket érintette, ahol az oktatószemélyzetet állami alkalmazottként akarták működtetni. Az erőteljes ideológiai nyomás első megnyilvánulása az volt, hogy a leányiskolákban Füvessy Rózsi tanítónőt, a fiúiskolákban pedig Barta József tanárt azzal bízta meg a Hajma József vezette oktatási ügyosztály, hogy minden osztályban tízperces időtartamban ismertessék a kommunizmus lényegét.¹³⁸ Helyi rendelettel szüntették meg – sokak igényeit és érzelmeit sértve – a hitoktatást, órakeretét a kommunizmus propagálásával kellett eltölteni. A „burzsoá áltudományokat” oktató Református Jogakadémiát és a Felsőkereskedelmi Iskolát megszüntették. A kömmün zárolta és lefoglalta az egyházak tulajdonát, és támogatásukat megvonva fenntartásukat a hívek áldozatkészségére bízta.

¹³³ BL. 1919. D/38.

¹³⁴ BL. 1919. D/29.

¹³⁵ BL. 1919. D/39., MA, 1919. április 10.

¹³⁶ BL. 1919. D/68.

¹³⁷ BL. 1919. D/90.

¹³⁸ BL. 1919. D/72.

A proletárdiktatúra „jogi” védelmére megszerveződött Kecskeméti Katonai Forradalmi Törvényszék elnöke Rédei Imre, vádbiztosa Lazarovits Károly lett.¹³⁹ Március-április-május folyamán három vöröskatonát ítélték halálra részeg randalírozás, illetve rablás miatt. Bár e törvényszék vezető tisztségeit betöltők személye változott, de jogi végzettségű személyt nemigen lehetett közöttük találni. Szerencsére a város rendőrségének és a csendőrségnek Vörös Őrséggé való átalakítása nem történhetett olyan gyorsan, mint Kecskemét március 23-ai fellobogózása, – a textilüzletek vörös színű vászon- és posztókészletének lefoglalásával. Bár a rendőrség legfelsőbb vezetőit leváltották, de a korábbi tiszti-tiszthelyettesi-legénységi állomány sikeresen beépült az újonnan formálódó karhatalomba.

A Magyarországi Tanácsköztársaság Lenin „Állam és forradalom” című műve alapján képzelte el a tanács- vagy szovjet köztársaság felépítését. Az 1919. április 2-án kiadott XXVI. számú kormányrendelet a lakosság mintegy 50%-ára terjesztette ki a választójogot. Ez lehetőséget biztosított arra, hogy megválasszák a helyi tanácsokat, és elektoraikon keresztül a fő hatalmi szervnek tekintett Munkás-, Katona- és Földművestanácsok Országos Gyűlését. A formálisan kiterjesztett választójog diszkriminatív módon kizárta a polgárság jelentős részét és a papságot a politikai jogok gyakorlásából. Kecskeméten a Magyarországi Szocialista Párt (mely nagyrészt a helyi MSZDP-szervezetre épült, kiegészülve egy heterogén összetételű kommunista párttöredékkel) által összeállított 200 fős listára lehetett szavazni a helyi szovjet-tanács megválasztásakor a város I-IV. szavazókerületében. Míg a tanácsválasztások résztvevőinek száma országosan 25%, a Duna-Tisza között 15,10% volt, addig Kecskeméten ez az arány 4,14%, azaz 3027 fő volt.¹⁴⁰ A direktórium jelentései a földművesnépesség szinte teljes távolmaradásáról tudósítottak.

A tanácsválasztásokon törvényesített, szinte érintetlen összetételű munkástanács, intézőbizottság és direktórium anorganikus vezető szerepe birtokában sok vonatkozásában még az országos politikán is túl akart tenni a társadalom átalakításában. Teljesen indokolatlan radikalizmusával még a megnyerhető rétegeket is elriasztotta vagy szembefordította magával. Még ha nyolc évtized távlatából méltányolható is bizonyos naiv szociális igazságteremtési törekvés, de azok az eszközök és megoldások, melyekkel érvényre akarták juttatni e terveket, nagyrészt vitathatóak és elítélendőek voltak.

Az egyházi intézmények államosításán túl viszonylagos ellenérzést váltott ki a mindennapokra is kiható, elkapkodott 512 lakás esetében realizált lakásrekvirálás, melyet a Szegedi Lajos vezette lakáshivatal irányított, és a családi ékszerek lefoglalása.¹⁴¹ Az előbbieknél kisebb társadalmi hatása volt az autók katonai célú rekvirálásának.¹⁴² Mint Kozicz János történész színvonalas kecskeméti zászló- és címertörténeti műve kimutatja, az említett létbizonytalanság, a vallási és nemzeti értékek teljes elutasítása (a nemzeti zászlókat bevonták, majd megsemmisítették) mély elkeseredést szült.¹⁴³

Itt meg kell állni egy pillanatra a direktórium vezető személyiségénél. Dr. Budai Dezső (1879-1919) jogi végzettséget szerzett, közigazgatási beosztásokban dolgozott, majd jogakadémiai tanár lett. Bejárta Európát, számos igényes jogtudományi, szociálpolitikai, szépirodalmi írása,

¹³⁹ BL. 1919. D/49., GERENCSÉR Miklós 1993. 32, 128.

¹⁴⁰ MA, 1919. április 6., ROMSICS Ignác 1982. 81-90.

¹⁴¹ BL. 1919. D/425.

¹⁴² BL. 1919. D/137.

¹⁴³ KOZICZ János 1996.

műve jelent meg.¹⁴⁴ Zsidó származása ellenére foglalkoztatták a századelő katolikus szociálpolitikai törekvései, elutasította a polgári radikálisok és a szabadkőművesek körében e korban oly népszerű felfogást, mely biologisztikus alapon természettudományos érvekkel értelmezte a morált. Filozófiai, jogszociológiai elveit inkább a neotomizmusból, neokantianizmusból merítette. Méltányolható az, hogy a háború alatt a béke eszméit hirdette, bár nagyon jól tudhatta, hogy e kérdést nem a hazai pacifista propaganda, hanem a nemzetközi diplomácia fogja eldönteni. Ötletei, írásai kiterjedtek a magánéleti etika számtalan kérdéséről az állami házasságközvetítő hivatal elgondolásán keresztül sok problémára.¹⁴⁵ Politikai felfogása 1917-ben még: „a magyarság méreteit meghaladó szerepét” tartotta szükségesnek Közép-Európában.¹⁴⁶ 1918. novemberében a hazatérő katonákhoz intézett forradalmasító hangú pamfletet „Milyen lesz a jövő?” címmel, majd március 26-án lett a direktórium vezetője, betudhatóan „a március 22. utáni politikai aktivitásának”.¹⁴⁷ Valószínűsíthetően úgy lett a direktórium vezetője, hogy meggyőzte az éppen itt-tartózkodó Szamuely Tibort. Az viszont még a kommün szempontjából is vitatható és hibás lépés volt Sinkó Ervin visszaemlékezése szerint, hogy: „... összehívták az embereket, elmondták őket rabló, gaz burzsoáknak, kötéllel fenyegetőztek.”¹⁴⁸ Mindezt olyan embereknek, akik becsületes gazdáknak, kisegyzisztenciáknak minősültek saját maguk, de a közösség szemében is. A jogász Budainak minimálisan a kistulajdon és a személyes tulajdon szentségét figyelembe kellett volna vennie. Ezzel szemben így vélekedett: „... a kommunizmus útja ... összegyűjteni mindent, és közösen elosztani.” Ezt meg is valósította, a lefoglalt kiskereskedelmi készleteket szétszították, a cukrászsüteményeket pedig a proletárgyermekeknek és az áldott állapotban levő asszonyoknak adták. (Már aki igényelte.) A továbbiakban így írt: „... elmegyünk ezen az úton a legvégsőig ... be fogunk tekinteni a kamrákba és a ruhásszekrényekbe és elviszünk onnan mindent, ami elvihető. A jó finom kis halálbüntetés, ami az eltitkolóknak jár ... megtanít minden embert arra, hogy mi a kommunizmus.”¹⁴⁹

Az említett okok miatt volt tiszták, polgárok, gazdák felkelést akartak a kommün ellen kirobbantani. Április 18-án a város környéki Héjjas tanyán antikapitalista elemeket is tartalmazó program- és akcióterv született. A szervezők tervei szerint a város környéki településekről-külbirtokokról a felkelő gazdák Kecskemétre jönnek, itt a 38-as gyalogezred laktanyájába beengedik, majd felfegyverzik őket. A szervezők Raád Árpád, Héjjas Iván és Aurél, Haág Ágoston, Homonnay Tibor és Dr. Liszka Béla voltak. A Forradalmi Kormányzótanács rendelete alapján Dr. Budai Dezső 1919. április 22-én őrizetbe vétetett a kecskeméti polgárokból 68 főt, köztük Bagi László helyettes polgármestert, Beretvás István és Bodri Benő birtokosokat, Bóka Péter tanárt, Daróczy János bírót, Dr. Farkas Béla gyógyszerészt, Héjjas Elek és István birtokosokat, Dr. Jámbor József és Dr. Kiss Endre ügyvédek, Kecskeméti Géza szőlőtelepi igazgatót, Dr. Kovács Andor egyetemi tanárt, Mintsek Géza drogériást, Móczár Gábor birtokost, Dr. Szabó Iván bankelnököt, Dr. Iványosi Szabó László ügyvédet és Szappanos Elek birtokost. Attól félve, hogy a túszoikat kivégzik, a vezetők leállították az akciót, de ennek híre Szentkirályra nem érkezett meg. Az itt gyülekező, és Kecskemét felé

¹⁴⁴ JOÓS Ferenc 1969.

¹⁴⁵ KL, 1917. október 19.

¹⁴⁶ KL, 1917. március 15.

¹⁴⁷ BÉKEVÁRI Sándor 1969. 136.

¹⁴⁸ ROMSICS Ignác 1982. 102.

¹⁴⁹ MA 1919. április 13.

induló gazdákra rajtaütött a Szegedi Terror Brigád – mely márciusban a francia megszállás elől jött Kecskemétre – és a kecskeméti munkásszázad, és az úrréti laponál géppuskatűzzel szétszórták őket. Csorba József és Csík János gazdákat agyonlőtték, majd a tanyák átfésülése közben meggyilkolták dr. Kiss Béla ügyvédet, mintegy száz főt vittek fogházba, őket igen brutális vallatásnak vetették alá. Hajnal Hamar János és felesége a kínzások elől öngyilkosságba menekültek.¹⁵⁰

Május 3-án Kecskeméten ismét kisebb zavargások voltak, egyes kerületekben, pl. a Mária-városban fosztogatások zajlottak le. Hunyetz csendőralezredes fehér jelzést viselő „vörös-öreivel” próbálta helyreállítani a rendet, majd körbevették a városházát.¹⁵¹ Ennek az lehetett az oka, hogy az előző napon elterjedt a hír, hogy a románok átkeltek a Tiszán, és az ettől való félelemben a direktórium és az intézőbizottság Pestre menekültek. A Forradalmi Kormányzótanács döntése alapján katonai diktatúrát vezettek be a városban május 4-től június 3-áig. Sinkó Ervin városparancsnokra – aki a városháza ablakából csak a menekülő vezetőkkel elrobogó autókat látta – hárult a katonai diktatúra vezetése, mely a Szegedi Terror Brigádra épült. Az említett alakulat Budapestről hívott karhatalmi egységek segítségével május 5-én lefegyverezte a Vörös Őrség gyanánt működő csendőröket. Az ekkor kirobbant összetűzésben vesztette életét Vén András csendőr- segédfelügyelő.¹⁵² Sinkó Ervin új, tíz ügyosztályból álló közigazgatási szervet nevezett ki, melyben a volt intézőbizottsági tagok is benne voltak.¹⁵³ Sinkó elődeinél realisabban mérte fel a helyi társadalmi-gazdasági lehetőségeket, például megszüntette az ármaximálást, melynek következtében a korábbiaknál jelentős mértékben nagyobb áruhiány alakult ki a piacon.¹⁵⁴ Több szerző az „Optimisták” szerzőjének tulajdonítja, hogy igen enyhe ítélet született a szentkirályi felkelők tárgyalásán.¹⁵⁵ Május végén vagy június elején az ellátás javítását követelő vértelen megmozdulás zajlott le a városban. Míg Kecskeméten június folyamán viszonylagos béke volt, addig országosan a Felvidék felszabadítása, majd a Ludovika Akadémia és a dunai monitorok Lemberkovits Jenő őrnagy által irányított tragikus felkelési kísérletei és a Duna-vidék elkeseredett megmozdulásai – történelmi súlyú események – zajlottak. Június 19-én a város vezetője, mint kormányzótanácsbi biztos Berkes Ferenc újságíró lett. A városi építkezések a mezőgazdaság iránt érdeklődést tanúsító Berkes¹⁵⁶ pár napon belül tragikus szerepre kényszerült, mely későbbi sorsát is meghatározta. A Sinkó Ervin által is elítélt Szamuely utasítására intézkedett a Forradalmi Katonai Törvényszék eljárására, mely halálra ítélte a fiatal Horváth József, Szabó István, Hus Lajos, Tar János és Kugelman Henrik solti és hartai felkelőket, akik foglalkozásukat tekintve napszámosok és földművesek voltak. Őket az Erzsébet laktanyában végezték ki és a Matkói úti temetőben temették el, majd ősszel exhumálták és hazaszállították.¹⁵⁷

Mint az áprilisi tanácsválasztások is igazolták, a Tanácsköztársaságnak Kecskeméten nem volt reális társadalmi bázisa. Fegyveres erőit leszámítva néhány száz főnyi párt- és szak-

¹⁵⁰ KOZICZ János 1996. 94., – BÁLINT István János 1999. 35-36.

¹⁵¹ ROMSICS Ignác 1982. 103.

¹⁵² GERENCSÉR Miklós 1993. 176.

¹⁵³ MA 1919. május 20.

¹⁵⁴ VIGH Károly 1979. 143.

¹⁵⁵ GERA Sándor 1969. 102., – BÁLINT István János 1999. 36.

¹⁵⁶ VARGA Mihály 1968. 153-156.

¹⁵⁷ GERENCSÉR Miklós 1993. 338., – KK 1919. október 14.

szervezeti aktivista rétegre támaszkodhatott, mely a politikai hatalmat naív társadalommegváltó elvei – és ezzel összefüggésben saját vélelmezett társadalmi küldetéstudata – alapján gyakorolta. Júliusra már ez a támogatás is fogyóban volt. A Magyar Alföld közlése szerint Berkes Ferenc elégedetlen volt a Munkástanács ülésén megjelent létszámmal.¹⁵⁸ Mindannak ellenére, hogy a kommün bizonyos rétegek számára nagyarányú és megalapozatlan béremeléseket hajtott végre. Jellemző, hogy míg a tanítónők havi fizetését csak 300 koronára emelték, a pénzintézetek fizikai dolgozóit 1000 koronára, a női köztisztviselőket 600, a férfiakét 800 koronára. Ehhez képest csekélynek látszott a hadirokkantak és hadiözvegyek egyszeri húsvéti segélye, összesen 10 000 korona értékben. (Egyébként 100 000-et igényeltek volna.)¹⁵⁹ A kecskeméti kiadások azonban szinte csekélységnek tűntek a budapesti Írói Direktórium nagyvonalú kifizetéseseihez képest. Ha a költsézetet hívjuk segítségül, 1919 nyarát nem a tehetős Várnai Zseni költőné „Örömök kertje” című Szilágyi Jolán rajzaival illusztrált verskötetével lehet minősíteni, hanem Babits Mihály „Szíttál-e lassú mérgeket?” című versével:

„Mert minden édenek neve vad poklokat bűvöl ...

Ó, varázs van a szavakon, hogy a Teljesedés

másképpen értse mind, legyen elátkozott vetés.”¹⁶⁰

Június végére a hitszegő Clemenceau-jegyzék kényszerű teljesítése – vagyis a Felvidék kiürítése – a pesti és dunamenti felkeléssorozat veresége tovább gyengítette a kommün belső bázisát. A visszaeső gazdaság mellett a vidéket – így Kecskemétet is – tovább terhelték a fővárosi élelmiszer-szállítások. Kecskemétnek például főzelékfélét kellett szállítania. A városban romlott az ellátás, fokozódott a munkaerő-hiány, jellemző, hogy Berkes a fővárosból kért ifjúmunkásokat a gyümölcsszüretre július végén.

A tiszai offenzíva előtt már nem az áprilisi toborzás,¹⁶¹ hanem a 18-45 évesek kényszerű sorozása révén akarták megoldani a katonai kiegészítést. A július 20-ai, kezdetben sikeres tiszai támadás, majd a visszavonulás, a román csapatok a Tiszán történő átkelése augusztus 1-jére a kommün végét eredményezte, bár meg kell jegyezni, hogy Kecskeméten a kommün utolsó napjai viszonylag békésen teltek. Augusztus 2-án Farkas Sándor, a kommün utolsó városparancsnoka „A város közönségéhez” című hirdetményében tudatta a lakossággal a kormányzótanács lemondását és a szakszervezeti kormány létrejöttét, nyugodt, békés magatartásra hívott fel. Ekkor a román hadsereg már Cegléden volt.

¹⁵⁸ MA 1919. július 1.

¹⁵⁹ GERA Sándor 1969. 113-115. – BL. 1919. D/376.

¹⁶⁰ BABITS Mihály 1992. 168-169.

¹⁶¹ BL. 1919. D/608.

Az ellenforradalmi konszolidáció kezdetei

Kecskeméten a proletárdiktatúra már a román királyi hadsereg 1919. augusztus 4-ei bevonulása és a Friedrich-kormány augusztus 8-án kiadott 3886/1919. számú rendelete előtt, mely a közigazgatási szervek 1918. október 31-ei helyzetét állította vissza, végetért.¹⁶² A városban már augusztus 3-án a Werth alezredes, az I. hadtest parancsnoka által megbízott városparancsnok, Császár István csendőrfőhadnagy kezében volt a hatalom, aki feloldotta a szabadkereskedelmi, őrlési tilalmat, visszahelyezte Sándor Istvánt a március 21-e előtti polgármestert. (Ő formálisan a kétszáztagú munkástanács tagja és a közigazgatás hivatalvezetője volt.) Újjászerveződhetek a városháza hivatalai.¹⁶³ Augusztus 6-án új polgári lap, a Kecskeméti Közlöny jelent meg. A dr. Kiss Endre által szerkesztett lap első számában már arról a szomorú tényről kellett beszámolni, hogy augusztus 3-án délután megérkezett a városba az első román járőr, majd a következő napon befejeződött a 6. divízió bevonulása, melynek parancsnoka, Olteanu tábornok azonnal cenzúra alá vette a lapot, elrendelte az autók és a kerékpárok lefoglalását. Annak ellenére, hogy Kecskemét összeköttetése, kapcsolata a fővárossal megszakadt, a magyar tiszteknek és tiszthelyetteseknek egyenruha-viselését megtiltották, rendszeresen jelentkezniük kellett a román parancsnokságon.¹⁶⁴ Érdekességként megemlíthető, hogy augusztusban látogatást tett a román egységnél a későbbi francia államfő, Petain tábornok.¹⁶⁵ A megszállás ellenére a szabadabb gazdasági tevékenység, lehetőségek első megnyilvánulásai a húsáruk, majd a dohánytermékek árainak leszállítása volt. Illegálisan már augusztus elején visszatértek Kecskemétre az áprilisi felkelési kísérlet irányítói, Héjjas Iván és Francia Kiss Mihály. Ekkorra már többször összetűztek a város környékén erőszakoskodó és rabló román hadsereggel. Élére állva az április-június közötti vörösteror által Kecskeméten és a megyében sérelmet szenvedett embereknek, leszámolásra tettek előkészületeket. Már a szeptember 30. és az október 1. közötti éjszakán hat volt kommunista rendőrt – köztük Szentgyörgyi Ferencet és Németh Imrét – vittek el lakásukról, akik áldozatául estek a bosszúnak. Ezekben az eseményekben Héjjas Iván inkább az elvi útmutatást-irányítást adta, Francia Kiss Mihály pedig a gyakorlati kivitelezés irányítását végezte.

A román megszállás ellenére folytatódott a civil közigazgatás újjászerveződése, október közepén főispáni jogkörrel dr. Zsitvay Tibor lett a város kormánybiztosa és e minőségében Szombatfalvi Majthényi Miklós volt székelyudvarhelyi polgármestert nevezte ki a város első emberévé az 1912 LXIII. Tc. 4§ 9. bekezdése alapján Sándor István lemondásával.¹⁶⁶ A város új vezetése legfontosabb feladatai között említette a parcellázás, a közmunkák beindítását, a foglalkoztatás fejlesztését.¹⁶⁷ A polgári élet békés felvillanása volt október folyamán a városban megtartott képzőművészeti tárlat, ahol többek között Perlott Csaba és Iványi-Grünwald Béla alkotásait lehetett megtekinteni.¹⁶⁸ November elején a közmunkaprogram beindításaként megkezdődött a Halasi út felújítása.¹⁶⁹

¹⁶² KOZICZ János 1996. 59.

¹⁶³ ROMSICS Ignác 1982. 175.

¹⁶⁴ KK 1919. augusztus 6-7.

¹⁶⁵ KK 1919. aug. 24.

¹⁶⁶ KK 1919. október 28.

¹⁶⁷ KK 1919. október 28.

¹⁶⁸ KK 1919. október 21.

¹⁶⁹ KK 1919. november 8.

Héjjas Iván főhadnagyot a románok november 16-ára bekövetkezett kivonulásakor a Nemzeti Hadsereg főparancsnoksága ideiglenes jelleggel megbízta a városparancsnoki feladat betöltésével. A november 16. és a november 23., vagyis a Nemzeti Hadsereg a városba történő bevonulása közötti időszak elégnak bizonyult a mögötte álló csoportoknak, hogy bosszút álljanak a kommün alatt elszenvedett sérelmeikért, szenvedéseikért. Már 16-án mintegy tíz főt hurcoltak el és végeztek velük. 1919. november 19-én déli 12 órakor az őrséget leszerelve elfoglalták a kecskeméti börtönt.¹⁷⁰

A mindenképpen tragikus, ugyanakkor bizonyos baloldali sajtótermékek és művek által túl-dimenzionált esemény pontos rekonstruálása levéltári adatok hiányában rendkívül nehéz. Az biztosnak tűnik, hogy az akcióban spontán és szervezett elemek keveredtek. Egyes híradások szerint ekkor tömeg hatolt be a bíróságra és a börtönbe.¹⁷¹ A börtön dél körüli megszállása után megkezdődött az itt vizsgálati fogságban lévő letartóztatott kommunisták tetteleges bántalmazása. Az esetről tudósító Új Nemzedék „A kecskeméti népitélet” című írásában, melynek szerzője Komáromy János volt, „a parasztság gyilkos kitöréséről” beszélt.¹⁷² A délután folyamán követett el öngyilkosságot Takács György, a kommün alatti volt városi párttitkár. Bizonyos Szabó és Székely századosok (a Prónay különítményből) – nyilvánvalóan Héjjas embereivel együttműködve – adhatták a bizonyos törvényes felhatalmazás látszatát a börtönben levő kommunisták elszállítására.¹⁷³ Ez a saját biztonságuk és a nagy feltűnés elkerülése céljából is csak az esti órákban volt logikus. A foglyokat Orgoványra és a Szikrai erdőbe szállították, ahol megtörtént a kíméletlen leszámolás. Orgoványon 9, Szikrában 24 fő vesztette életét. A két helyszín nyilvánvalóan eltérő bosszúálló csoportok létezésére utal. A céltudatosságra ugyanakkor Francia-Kiss Mihály „listája” mutat. Csak részben megállapítható és feltételezhető, hogy kit miért vittek ki a börtönből a leszámolás helyszínére és mások – például Hajnal József, a Magyar Alföld szerkesztője és egyben a propaganda fő irányítója – miért maradtak a börtönben. Tényszerűen megállapítható, hogy a meggyilkolt kommunisták mintegy fele tehető felelőssé és hozható összefüggésbe a kommün alatti kecskeméti 14-15 (ebből 2-3 esetleg köztörvényesnek minősíthető) a vörösterrorhoz köthető erőszakos halálesetért. Ők a direktórium vezetésében, igazságügyi, karhatalmi szervekben működtek. Viszont a magánlaksértés, a tulajdon elvétele, de még a személyes szabadság megsértése sem adhatott volna okot az áldozatok másik felének halálára. Nehéz elképzelni, kinek árthattak Joó Mária kistisztviselő, Szűcs Lajosné ápolónő, Hegedűs Rezső tanító, Fritz Rezső újságszerkesztő, akit testvére helyett tévedésből vittek el. Összességében a már nehezen tisztázható leszámolásoknak 1919. szeptemberétől 1920. elejéig mintegy 55 kecskeméti vonatkozású áldozata volt.¹⁷⁴ A mindenképpen tragikus események értékeléséhez hozzá kell tenni, hogy míg ezeket a baloldali sajtó, majd történetírás, oktatás túlértékelt, addig a kiváltó okként említhető vörösterroret, mely hasonló nagyságrendű veszteségeket okozott, figyelmen kívül hagyták. A teljes feledés fátylát borították a csehszlovák és román hadsereg sok helyen hasonló arányú terrorcselekményeire. (Komárom, Miskolc környéke, Köröstárkány, Csongrád)

¹⁷⁰ HALMI József 1920. 62.

¹⁷¹ Szózat, 1919. december 13.

¹⁷² ÚN 1919. december 17.

¹⁷³ EST 1919. december 8.

¹⁷⁴ BÁRSONY Ferenc – ESZIK Sándor 1969. 5.

1919. november 23-án vasárnap délelőtt 10 órakor vonult be a városba a Nemzeti Hadsereg Churry Béla őrnagy vezette pár zászlóaljnyi erőt kitevő egysége.¹⁷⁵ A Nemzeti Hadsereg körzetparancsnoksága a súlyos bűncselekményekre statáriumot hirdetett. A Nemzeti Hadsereg bevonulása a háborús vereség, a forradalmak megrázkódtatásai, a román megszállás után a város önbizalmát visszaadó, a jövőbe vetett hitét erősítő esemény volt. A Nagykőrösi utca torkolatától a Nagytemplomig a protestáns és katolikus felekezetek a város által fenntartott iskolák tanulói, a pártok, egyházi egyesületek – többezres tömeg – ünnepelte az ország visszanyert méltóságát megtestesítő Nemzeti Hadsereget. A tavasszal megsemmisített nemzeti lobogókat gyűjtőakció révén újakkal sikerült pótolni, így a város zászlódíszbe öltöztetett. A bevonuló Nemzeti Hadsereget Zsitvay Tibor főispán, Majthényi Miklós polgármester köszöntötték a Nagykőrösi utca torkolatánál, majd Pócsy Györgynétől átvették a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége által felajánlott lobogót, melyet megáldottak Révész István római katolikus prelátus, Dr. Hetéssy Kálmán református lelkész és Sárkány Béla evangélikus esperes.¹⁷⁶ Az esemény Katona József és Graselli Miklós vezette rendezőbizottsága plakátján új honfoglalás ünnepére hívták a város lakosságát.¹⁷⁷ E napot a város történetében mindenképpen egy új negyedszázad nyitányának tekinthetjük.

Az új hatalom szigort, de engedményeket is mutatott. 3500, a román megszállás alatt internált volt vöröskatonát elbocsátottak,¹⁷⁸ majd a Nemzeti Hadsereg sorozásokat rendelt el. Igénybe szándékozták venni a 18-45 év közötti férfilakosságot, részben karhatalmi egységekben,¹⁷⁹ részben a Nemzeti Hadsereg tényleges alakulataiban. Ezenkívül építő egységek szervezését is megindították a tönkrement közlekedési infrastruktúra helyreállítására.¹⁸⁰ Az új rendszer ekkor elgondolt kül- és katonapolitikai céljai napirendre kerüléséhez azonban szinte még két évtizedet kellett várni.

¹⁷⁵ KOZICZ János 1996. 100.

¹⁷⁶ KOZICZ János 1996. 99.

¹⁷⁷ KOZICZ János 1996. 100.

¹⁷⁸ KK 1919. november 23.

¹⁷⁹ KK 1919. december 4.

¹⁸⁰ KK 1919. december 14.

Kecskemét és a „Húség Városa”.

Kecskemétiak részvétele a nyugat-magyarországi harcokban

Párhuzamosan a húszas évek elejével megkezdődött európai és hazai konszolidációval, még egy-két évig megnyilvánultak a forradalmi válságok utórezgései és a nemzeti-állami átrendeződések utolsó konfliktusai. Az előbbieket befejező eseményei az 1923-as németországi és bulgáriai felkelések, az utóbbiaké az 1921-ben és 1922-ben befejeződött lengyel-szovjet és görög-török konfliktusok voltak. Ezért az 1921-es nyugat-magyarországi konfliktus – bár a konszolidáció a megcsonkított országban már megkezdődött – a lezáró eseménysorhoz kapcsolódóan tárgyalható.

Magyarországon 1920-tól megkezdődött a konszolidáció és a nemzetgyűlés 1920 novemberében az antant nyomására törvényerőre emelte a trianoni békeszerződést.¹⁸¹ A véglegesített határoknak még két bizonytalan szakasza volt, melyek problémája egymással összefüggött: Burgenland nyugat-magyarországi, valamint a Baja-baranyai kérdés. 1921. július 21-én a francia külügyminisztériumban letétbe helyezték a trianoni béke ratifikációs okiratát. Ez azt jelentette, hogy meg kellett kezdeni a békeszerződés határozványainak végrehajtását.¹⁸² Ennek értelmében Jugoszláviának ki kellett üríteni az általa megszállt Baja-baranyai területeket, Magyarországnak pedig Ausztriának átadnia Nyugat-Magyarország odaítélt részeit.¹⁸³ A magyar kormány Baranya jugoszláv kiűritésének késésére hivatkozva – ahol egyes baloldali csoportok kísérletet tettek a Jugoszlávia védnöksége alatti „Pécs-Baja-baranyai Szerb-Magyar Köztársaság” kikiáltására – vonakodott csapatait kivonni az Ausztriának ítélt területekről.¹⁸⁴ Ausztria egyébként csak 1921-ben szándékozott érvényesíteni igényeit a magyar területekre, háttérben a csehszlovák külpolitika olyan terve lehetett, mely a nyugat-dunántúli csehszlovák-jugoszláv korridor elgondolás megghiúsulása után a tervezett észak-déli vasúti összeköttetést előnyösebbnek látta osztrák, mint magyar területen.¹⁸⁵

Az antanthatalmak 1921. augusztus 1-jén – ismételt osztrák kérésre – felszólították Magyarországot, hogy vonja ki karhatalmi alakulatait, közigazgatását az Ausztriának ítélt területekről. A magyar kormány augusztus második felére eleget tett a felszólításnak – Sopron és környéke kivételével –, hivatkozva arra, hogy az ekkor megkezdődött baranyai jugoszláv kivonulás sem fejeződött be teljesen.¹⁸⁶

Szinte a reguláris egységek kivonulásával egyidejűleg megjelentek az Ausztriának ítélt területen Héjjas Iván és Prónay Pál szabadcsapatai. Őket összetartotta a kommün, majd az Alföldön is rabló, erőszakoskodó román királyi hadsereggel szembeni föllépés.¹⁸⁷ A Héjjas különítmény már korábban is akciókat hajtott végre Ausztriában. 1920. június 20-án éjszaka 117 fővel meglepetésszerűen rajtaütöttek az éppen Szibériából hazatérő hadifoglyokat ünneplő Fürstentfeld községen, elfoglalták a csendőrséget, rendőrséget, laktanyát és az országosan is jelentős

¹⁸¹ PETHŐ Sándor 1925.

¹⁸² KÁDÁR Gyula 1978. 186.

¹⁸³ A trianoni békeszerződés 71. pontja.

¹⁸⁴ JUHÁSZ Gyula 1988. 82.; SHVOY Kálmán 1983. 74.

¹⁸⁵ KÁDÁR Gyula 1978. 187.

¹⁸⁶ JUHÁSZ Gyula 1988. 82. – GAGYI Jenő 1921. 12.

¹⁸⁷ HÉJJAS Jenő 1929. 6-7.

fegyverdepóból négy teherautónyi fegyvert szállítottak Magyarországra. A vérontás nélkül végrehajtott akció végén a résztvevők „elhintették”, hogy ők az osztrák szociáldemokrata kormányral rokonszenvező magyar kommunisták, fegyverszerzésük a hazai forradalmi mozgalmakat szolgálja.¹⁸⁸

Igazságtalanok azok a vélemények, melyek szerint a Nyugat-Magyarországra érkező MOVE, Területvédő Liga, vagy más nemzeti szervezetek tagjai féktelen magatartást tanúsítottak volna.¹⁸⁹ A híres író, vitéz Somogyváry Gyula szerint inkább a kuruc virtusra emlékeztető magatartás, hangulat volt rájuk jellemző.¹⁹⁰

A Sopron székhelyű Szövetséges Katonai Bizottság közhírré tette, hogy rendelkezései augusztus 23. 0.00 órától szeptember 5. 24.00 óráig kötelező érvényűek a lakosságra, valamint az összes katonai és polgári hatóságra az elcsatolandó területen. A terület felségjogát az antantszervek augusztus 29. 16.00 órától átadták Ausztriának.¹⁹¹ Miközben Benes imperialista sajtója újabb területszerzésre buzdította Ausztriát, az osztrák csendőrség, hadsereg Volkswehr megkezdte a területre történő bevonulást. Nem számítottak azonban arra, hogy 27-én este 11 óra körül megjelent Sopronban 120 – jelentős részben kecskemétiemből álló emberével – Héjjas Iván, Gévy-Wolf Lajos Sopron vármegye alispánja támogatásával. Másnap délelőtt 11 óra körül a három csoportra oszlott felkelővel (a balszárny parancsnoka: Francia-Kiss Mihály, közép: Maderspach Viktor, jobbszárny: Kaszala Károly, a híres repülő) támadást indítottak Ágfalva és Kismarton irányába. A sikeres előrenyomulás eredményeképpen a balszárny elfoglalta Ágfalva állomását, viszont a közép lemaradása miatt az előőrsöt majdnem bekerítették, erre Héjjas Maderspachot a kecskeméti Várkonyi Sándorra váltotta fel.¹⁹² (Maderspachot kérésére ellenére kiemelkedő szabadcsapatvezérnek tekinthetjük, 1916. augusztus-november között Dél-Hunyadban majd Havasalföldön rendkívül sikeresen tevékenykedett Falkenhayn német hadseregarancsnok megbízásából.)¹⁹³ A bekerítéssel fenyegetett felderítő előőrs visszarendelésére vonatkozó parancs továbbításakor esett el az első felkelő, a kecskeméti Baracsi László. A közép- és a jobbszárny összhangja helyreállítását követő lendületes támadás visszaszorította az osztrákokat, sőt Kaszalaék fogságába került Dawy, az amnektálandó terület osztrák kormánybiztosa.¹⁹⁴ Az ágfalvai csata rendkívül jelentős volt abból a szempontból, hogy megakadályozta Sopron és környéke megszállását, alapot jelentett a további ellenálláshoz és diplomáciai lépésekhez.

Az 1918 előtti magyar-osztrák határt nemcsak Sopron irányába, hanem több más ponton is átlépték az osztrák egységek, hogy megkezdjék a nekik ítélt terület birtokbavételét. Augusztus 29-én a Vas megye nyugati peremén lévő Alhónál a Héjjas Tibor vezette felkelőegység három századnyi Volkswehr egységet űzött vissza a Lapincs hídján túlra.¹⁹⁵ Ugyanaznap a Sinnersdorfból érkező Volkswehr egységeket Pinkafőnél űzte vissza a felkelők egyik alakulata.¹⁹⁶ Itt

¹⁸⁸ HÉJJAS Jenő 1929. 8-10.

¹⁸⁹ KÁDÁR Gyula 1978. 189.

¹⁹⁰ SOMOGYVÁRY Gyula 1996. 7.

¹⁹¹ KÁDÁR Gyula 1978. 188. OZ 1921. augusztus 25.

¹⁹² HÉJJAS Jenő 1929 15-16.; KK 1921. augusztus 31.

¹⁹³ MADERSPACH Viktor é.n. 99-110.

¹⁹⁴ HÉJJAS Jenő 1929. 16-17.

¹⁹⁵ HÉJJAS Jenő 1929. 35.

¹⁹⁶ HÉJJAS Jenő 1929. 36.

haltak hősi halált a kecskeméti Szabó szakaszvezető és Papp tizedes. Augusztus 30-án Gerley Mihály és Taby Árpád vezette alig harminc főnyi felkelőegység Felsőőr főterén ütött rajta a békésen énekelgető Volkswehr egységen, és vérontás nélkül jelentős muníciót zsákmányoltak. Augusztus 29. és szeptember 4. között Sopron környékén – bár veszteségek árán – a felkelők tért nyertek. (Cenk, Péterfa, Kobold, Szárazvám) Ezenkívül a déli arcvonalszakaszon is (Alhó, Szénásgödör, Nád, Radafalva) Bár szeptember 4-én a Borostyánkőből Salamonfalva vele induló járőrt az osztrákok visszaverték (itt esett el a ceglédi Kalocsai János hadnagy és a felkelők visszavonulását Henz János kecskeméti felkelő sebesülten is fedezte), a Pörgölény-Kirschlag körzetében lezajlott ütközet eredményeképpen, ahol 250 felkelő űzte vissza a 9. Volkswehr ezred III. és IV. zászlóalját és a csendőröket, Burgenland déli része nagyrészt felszabadult. A felkelők Németgyitrónál szuronyharcban, Kirschlag előtt pedig Taby Árpád vezetésével az osztrák tartalék beérkezése előtt egy stratégiai pont rajtaütésszerű elfoglalásával győztek.¹⁹⁷ Itt estek el Nemecz főhadnagy és Hannus huszár, akik megfelelő orvosi ellátás mellett megmenthetők lettek volna. Augusztus 29-én Förster Lajos volt kunszentmiklósi szolgabíró és vitéz Csala páhi jegyző vezette egység Szentgotthárd előtt Gyanafalvánál állította meg az osztrákokat, majd az Őrség településeiről: Dávidháza, Gödörháza, Velemér, szorította ki őket.¹⁹⁸ Mivel a felkelők nagyobb részét a déli részekre csoportosították, a Sopron irányába újra támadó osztrákokat szeptember 8-án Ágfalvánál ismét visszaűzték. Ezúttal a volt miniszterelnök, Friedrich István emberei és az Ostenburg zászlóalj civilbe öltözött tisztjei. Itt estek el Szecsányi Elemér, Pehm Ferenc és Mahacsek Gyula hadnagy.¹⁹⁹ Szeptember 16-án a lándzséri vár környékén verte vissza az osztrákokat az e célból nyolchetes szabadságot kivett Hrabák István²⁰⁰ főhadnagy egysége.²⁰¹

Szeptember közepén Magyarország politikai-katonai vezetése tudatában volt, hogy a nyugat-magyarországi harcok egyik irányítója Prónay Pál, aki augusztusban fenyegető levelet írt Rakovszky István képviselőházi elnöknek és egyre kevésbé volt szalonképes a kormány számára, Bethlen István pedig célzásokat tett zászlóalja felosztatására.²⁰²

Benes csehszlovák külügyminiszter szeptember 12-én még jegyzékkel fordult a Nagykövetek Tanácsához, majd a szeptember 26-ai Bánffy magyar külügyminiszterrel folytatott brünni tárgyalásain már a Sopronra vonatkozó magyar igényeket nem utasította el. Ez betudható volt a felkelők Héjjas Iván vezette alakulata Parndorf, Nezsider, Császárkőbánya körzetében szeptember 24-e körül aratott győzelmének, majd Ausztria területére is betörték Brucknál és Prellenkirchennél. Itt estek el Éhn Imre és Vágó Mihály felkelők.²⁰³ Az antanthatalmak október 3-án ismételten felszólították a magyar kormányt Burgenland átadására.²⁰⁴ Erre Prónay másnap – október 4-én – a Felsőőr főterére összehívott falvak jegyzői, bírái, esküdtjei, papjai előtt ünnepi beszédek, dízsorút, zászlószentelés közepette a népek önrendelkezési jogaira

¹⁹⁷ HÉJJAS Jenő 1929. 50-51.

¹⁹⁸ HÉJJAS Jenő 1929. 54-55.; KK 1921. szeptember 4.

¹⁹⁹ HÉJJAS Jenő 1929. 56.

²⁰⁰ SHVOY Kálmán 1983. 71. Hrabák Istvánt 1960-ban halálra ítélték Kukovetz Nana festőnő 1919-ben történt megölése miatt.

²⁰¹ HÉJJAS Jenő 1929. 58.

²⁰² SHVOY Kálmán 1983. 75.

²⁰³ HÉJJAS Jenő 1929. 85-87., – TISZAUGI-Szabó Tamás 2000. 207.

²⁰⁴ JUHÁSZ Gyula 1988. 82-83.

hivatkozva proklamálta a terület önálló államiségét Lajtabánság néven. A községi előjárók pecséttel és aláírásukkal hitelesítették csatlakozásukat. Az államfő – a bán – Prónay lett, kormányt alakított, sajtót, bélyegeket adott ki, de Héjjas az államfő minisztereket igénylő kérdésére így válaszolt: „Frontom oly nagy, felkelőim oly kevesen vannak, hogy nem nélkülözhetem, nem küldhetem miniszternek egy felkelőmet sem.”²⁰⁵

A bonyolult helyzetben Bethlen olasz közvetítéssel tárgyalásokat javasolt, ezt a nagyhatalmak október 7-én elfogadták. Október 11-én Velencében Toretta olasz külügyminiszter elnöklésével konferencia kezdődött, melyen Ausztriát Schober kancellár, Magyarországot Bethlen és Bánffy képviselték. Itt olyan határozat született, hogy egyrészt Magyarország kivonja a felkelőket az Ausztriának ítélt területről, másrészt Sopron és környéke hovatartozását népszavazás dönti el. Október második felében Brucknál és Királyhidánál ismételtén viaszorították az osztrákokat, de november 4-ei határidővel ki kellett üríteni az áldozatok árán visszafoglalt területet. Ezt a parancsot a felkelők – akik szerepe így befejeződött – fegyelmezetten végrehajtották. A lakosság szomorúan búcsúzott el tőlük, és velük Magyarországtól is.²⁰⁶

Érdekes egy pillanatra megvizsgálni a felkelőket a számarányok tükrében. Az osztrák sajtó számukat 20-30 000-re tette, e számnak azonban alig több, mint a tizede 3-4 000 fő volt a felkelők valószínű száma. A harcokban ezeknek csak a fele vett részt, mert Héjjas Iván a 18 év alattiakat a front mögött csendőrszolgálatra osztotta be. A felkelők az összetűzésekben 3-4 fős járőrökkel, 10-15 fős csapattal, 40-50 fős szakasszal, 160-200 fős csoporttal vettek részt. Sereget 600-1000 fő alkotott, de ebből csak kettő volt, egyik az északi, másik a déli határszakaszon.²⁰⁷ A felkelők egymáshoz való viszonya nyílt, demokratikus, bajtársias volt.²⁰⁸ Ismeretes, hogy a velencei egyezmény alapján az 1921 december 14-16. között tartott soproni népszavazáson 15 343 fő Magyarország, 8227 fő Ausztria mellett szavazott.²⁰⁹

Több mint háromnegyed évszázad távlatából tisztelettel kell emlékeznünk azokra a felkelőkre, akik életük kockáztatásával vagy feláldozásával Magyarországnak ezt az igen értékes részét mentették meg. Érdekességképpen megemlíthető, hogy a kecskeméti Fiú Felsőkereskedelmi Iskola volt talán az egyedüli abban, hogy tanárai²¹⁰ nem tiltották tanulóikat a részvételtől. E nemzeti hagyományt a mai jogutód intézmény büszkén vallja magáénak.

A már említetteken kívül pár kecskeméti és nem kecskeméti név érdemes az említésre, bár ebben az esetben is nehéz méltányosnak lenni.

Csapat- és csoportparancsnokok voltak többek között Winter-Latzay György, Bachó István, Szabó József századosok, Kossuth Ferenc, Osváth Elemér, Bocskay Gyula főhadnagyok, Sz. Tóth Imre, Ali Fasil bosnyák és Hasszán albán parancsnok. Sokan jöttek Kecskemétről, közöttük Papp István tanító, Zubornyák József, Bencsik István, Korb Géza és a környékről: Olajos István Helvéciáról, Zana László Méntelekről, Kerekes István Hetényből, Hajagos Sándor Ágasegyházáról, Szabó Sándor Szentkirályról.²¹¹

²⁰⁵ HÉJJAS Jenő 1929. 58-60.

²⁰⁶ JUHÁSZ Gyula 1988. 82-83., KK 1924. november 8.

²⁰⁷ HÉJJAS Jenő 1929. 66-67.

²⁰⁸ SOMOGYVÁRY Gyula 1996. 7.

²⁰⁹ JUHÁSZ Gyula 1988. 84., – OZ 1921. december 20.

²¹⁰ SZMODIS Mihály, HAJNÓCZY Iván

²¹¹ HÉJJAS Jenő 1929. 95-96.

A felkelők között sok olyannyira szegény földműves volt, hogy mikor 1929-ben Sopron és Kecskemét közös megemlékezéseket tartottak, a város kedvezményt kért és kapott a MÁV-tól, hogy a volt résztvevők odautazhassanak.

Előkészülve 1929. szeptember 8-ra, a két város együttes megemlékezésére, mikor Dr. Thurner Mihály soproni, Zimay Károly kecskeméti polgármesterek, Dr. Fáy István kecskeméti főispán és Héjjas Iván országgyűlési képviselő jelenlétében Ágfalván felavatták Imre Gábor alkotását, Baracsi László emlékművét és ünnepségeket tartottak Gévy-Wolf Lajos, Sopron vármegye alispánja így fogalmazott: „Ha nem lett volna augusztus 28., nem lehetett volna december 14. sem.”²¹² Mindebben a kecskemétieknek meghatározó szerepük volt.

²¹² SH 1929. szeptember 7.

Irodalom

- BABITS Mihály
1992 Válogatott versek
Budapest
- BALÁSFALVI Kiss Barnabás
1939 Kecskemét múltja és jelene
Kecskemét
- BÁLINT István János (szerk.)
1999 A Rongyos Gárda harcai
Budapest
- BÁRSONY Ferenc – ESZIK Sándor (szerk.)
1969 A magyar munkásmozgalom Bács-Kiskun megyei harcosai
Kecskemét
- BÉKEVÁRI Sándor
1969 Adalékok a Tanácsköztársaság első napjaihoz Kecskeméten
in: BOGNÁR Lajos – BODOR Jenő (szerk.): Proletártavasz 129-144.
Kecskemét
- DANIELOFF, Jurij
1925 Russland in Weltkriege 1914-15.
Jena
- DIPLOMÁCIAI VÖRÖSKÖNYV
1915 Ausztria Magyarországnak Olaszországhoz való viszonyáról
Budapest (Athéneum)
- DOROMBY József
1936 A volt cs. kir. 38-as gyalogezred emlékkönyve és története
Budapest
- GAGYI Jenő
1921 A Nyugat-magyarországi kérdés
Budapest
- GALÁNTAI József
1974 Magyarország az I. világháborúban
Budapest
- GERA Sándor
1969 A Magyar Tanácsköztársaság népjóléti és művelődési tevékenysége
Kecskeméten in: BOGNÁR Lajos – BODOR Jenő (szerk.): Proletártavasz 99-128.
Kecskemét
- GERENCSÉR Miklós (szerk.)
1993 Vörös könyv 1919.
Lakitelek, Antológia
- HALMI József
1920 Fekete könyv Kecskemétről
Bécs

- HANÁK Péter (szerk.)
1983 Magyarország története 1890-1918.
Budapest
- HÉJJAS Jenő
1929 A nyugat-magyarországi felkelés
Kecskemét, Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda Rt.
- HELTAI Nándor
1968 Kecskemét 1368-1968. Tanulmányok a város múltjáról és jelenéről
Kecskemét
- HORVÁTH Ödön
1925 A világháború kecskeméti hősi halottai
Kecskemét
- JOÓS Ferenc
1969 Dr. Budai Dezső bibliográfia
Kecskemét
- JUHÁSZ Gyula
1988 Magyarország külpolitikája
Budapest
- KÁDÁR Gyula
1978 A Ludovikától Sopronkőhidáig
Budapest, Magvető
- KIS János – SZILÁGYI Tibor
1992 A Kecskeméti Evangélikus Gyülekezet Története
Kecskemét
- KENYERES Dénes
1998 Ikarosz nyomdokain
Budapest
- KOZICZ János
1996 Kecskemét címerei és zászlai
Kecskemét
- MADERSPACH Viktor
é. n. A románok nyomában
Budapest
- MAGYARORSZÁG TISZTI CÍM- ÉS NÉVTÁRA
1910
Budapest
- MARGUTTI, Albert
1924 A Habsburgok tragédiája
Budapest
- PETHŐ Sándor
1925 Világostól Trianonig
Budapest
- ROMSICS Ignác
1982 A Duna-Tisza köze politikai viszonyai 1918-19-ben
Budapest, Akadémiai Kiadó

- ROMSICS Ignác
2000 Magyarország története a XX. században
Budapest
- SÁNDOR István
1914 Polgármester kiáltványa Kecskemét TH. Jogú Város lakosságához
Kecskemét
- SHVOY Kálmán
1983 Shvoy Kálmán titkos naplója
Budapest, Kossuth Kiadó
- SOMOGYVÁRY Gyula
1996 És mégis élünk
Magyarok Vasárnapja 1996. február 11. 6-8.
Toronto
- SZABÓ Dénes
1997 A halottak napja és a kecskeméti református hősi temető
Szőlőskert, 1997. október 2-4.
Kecskemét
- SZABÓ László
1980 Doberdo, Isonzo, Tirol
Budapest
- SZABÓ Zoltán
1986 Kecskemét az I. világháború időszakában Cumania 9. 225-256.
Kecskemét
- SZLANKA Tamás
1969 Az őszirozsás forradalom Kecskeméten
in: BOGNÁR Lajos-BODOR Jenő (szerk.): Proletártavasz 81-98.
Kecskemét
- TISZAUGI-Szabó Tamás
2000 Kecskeméti személyek, kecskeméti történetek és egyéb krónikák
Kecskemét
- TOSTI, Amadeo
1925 La guerra-austriatico-italiana
Róma
- VARGA Mihály
1968 Berkes Ferenc kormányzótanácsi biztos
in: HELTAI Nándor (szerk.): Kecskemét
Tanulmányok a város múltjáról és jelenéről 144-171.
Kecskemét
- VIGH Károly
1979 Vörös Pest vármegye
Budapest
- ZIGÁNY Árpád
é. n. TOLNAI: A világháború története
Budapest

Levéltári források rövidítései

A Bács-kiskun megyei Önkormányzat Levéltár iratai:

BKMÖL IV. 1910/a Kecskemét Város Polgármesteri Hivatal iratai

BKMÖL IV. 1908 Kecskemét Város Polgármesteri Hivatal iratai
(A hivatkozásban BL KVPH ir./szám)

BKMÖL XVI./2. Kecskemét Város Direktóriumának iratai
(A hivatkozásban BL 1919. D ir./szám)

BKMÖL IV. 1909. Nemzeti Tanács Iratai 2.d.
(A hivatkozásban BL NT ir./szám)

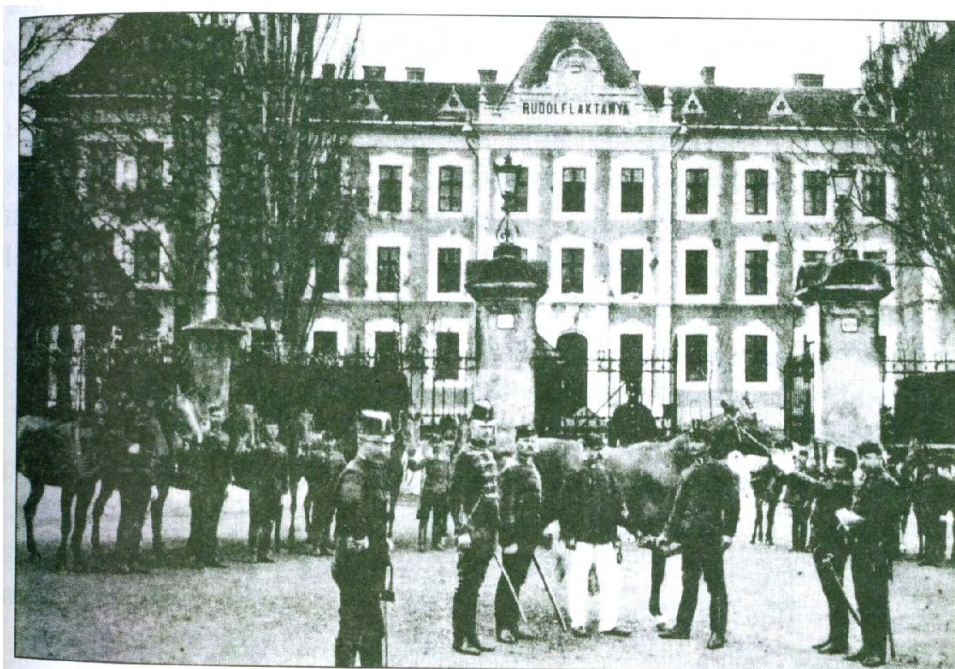
HM Hadtörténeti Intézet Levéltára iratai
(A hivatkozásban: HIL /szám)

Katona József Múzeum Újkori Történeti Gyűjtemény
Sándor István polgármester visszaemlékezései
(Rövidítve: KJM. UTGY./lelt. szám, oldal)

Sajtóforrások rövidítései

Kecskeméti Híradó 1914-18.	–	KH
Kecskeméti Közlöny 1919-21.	–	KK
Kecskeméti Lapok 1914-18.	–	KL
Kecskeméti Nagy Képes Naptár 1910.	–	KNKN
Kecskeméti Napló 1918-19.	–	KN
Kecskeméti Polgár 1918-19.	–	KP
Magyar Alföld 1919.	–	MA
Népszava 1919.	–	N
Az Est 1919.	–	EST
Új Nemzedék 1919.	–	ÚN
Vörös Újság 1919.	–	VÚ
Szózat 1919.	–	SZÓZAT
Oedenburger Zeitung 1921.	–	OZ
Soproni Hírlap 1921. 1929.	–	SH

Képek

A Rudolf laktanya főépülete, 1900 körül

M. kir. 29. népfelkelő gyalogezred katonái, 1914

M. kir. 29. népfelkelő ezred katonái, 1914

M. kir. 29. népfelkelő gyalogezred harcosai, 1918

Héjjas-különítmény, 1919

Az 1. honvéd huszárezred géppuskás osztaga Pohorloutzon, 1915. december

József főherceg szemléje az 1. honvéd huszárezred felett, 1917. június 12.

Harcterre induló kecskeméti 38-as (Mollináry) bakák. 1914 nyár Kecskemét
Megy a gőzös, megy a gőzös Szerbiába

A „rongyosok” krónikása dr. Héjjas Jenő

vitéz dr. Héjjas Iván

A 29. népfelkelő gyalogezred honvédei Dálján vasútbiztosításon, 1916

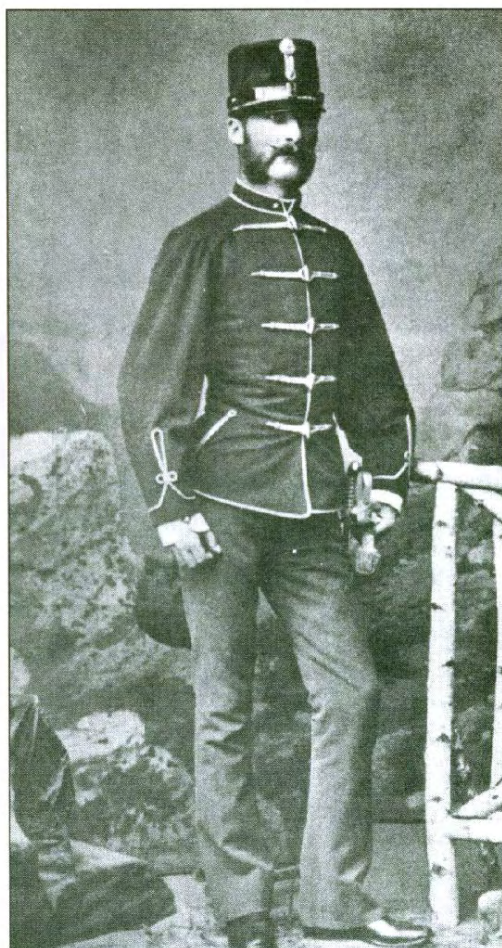
M. kir. 29. népfelkelő gyalogezred katonái az
I. világháború idején ebédért sorakoznak

Hahne Rudolf ezredes 1917–18-ban a cs. és kir. 38. ezred parancsnoka volt

Imre Gábor (1890–1976) hadnagy, 29. gy.e. Később szobrászművész majd Kecskemét rendőrkapitánya

Gyalogos hadnagy az 1880-as években

Toborzógyűlés Kecskeméten 1919-ben

A kecskeméti folyamőri szakasz az 1919. május elsejei felvonulás után
a Széktó mellett

Kecskemét, 1919. június, az 5. vörös repülőszázad egy csoportja

Brandenburg típusú repülőgép előtt Matzenauer Hugó repülőszázados, megfigyelő, a gépben a pilótája ül. Kecskemét, 1919 nyarán

Nemzeti Hadsereg bevonulása Kecskemétre, 1919. november 23-án vasárnap

Horthy Kecskeméten 1919. november 23. A kép előterében Horthy fővezér és Dirndorfer Miksa alezredes, a kecskeméti helyőrség parancsnoka

A '48-as volt honvédek csoportja a kecskeméti Kossuth-szobor
leleplezése alkalmából. Kecskemét főtéren, 1906

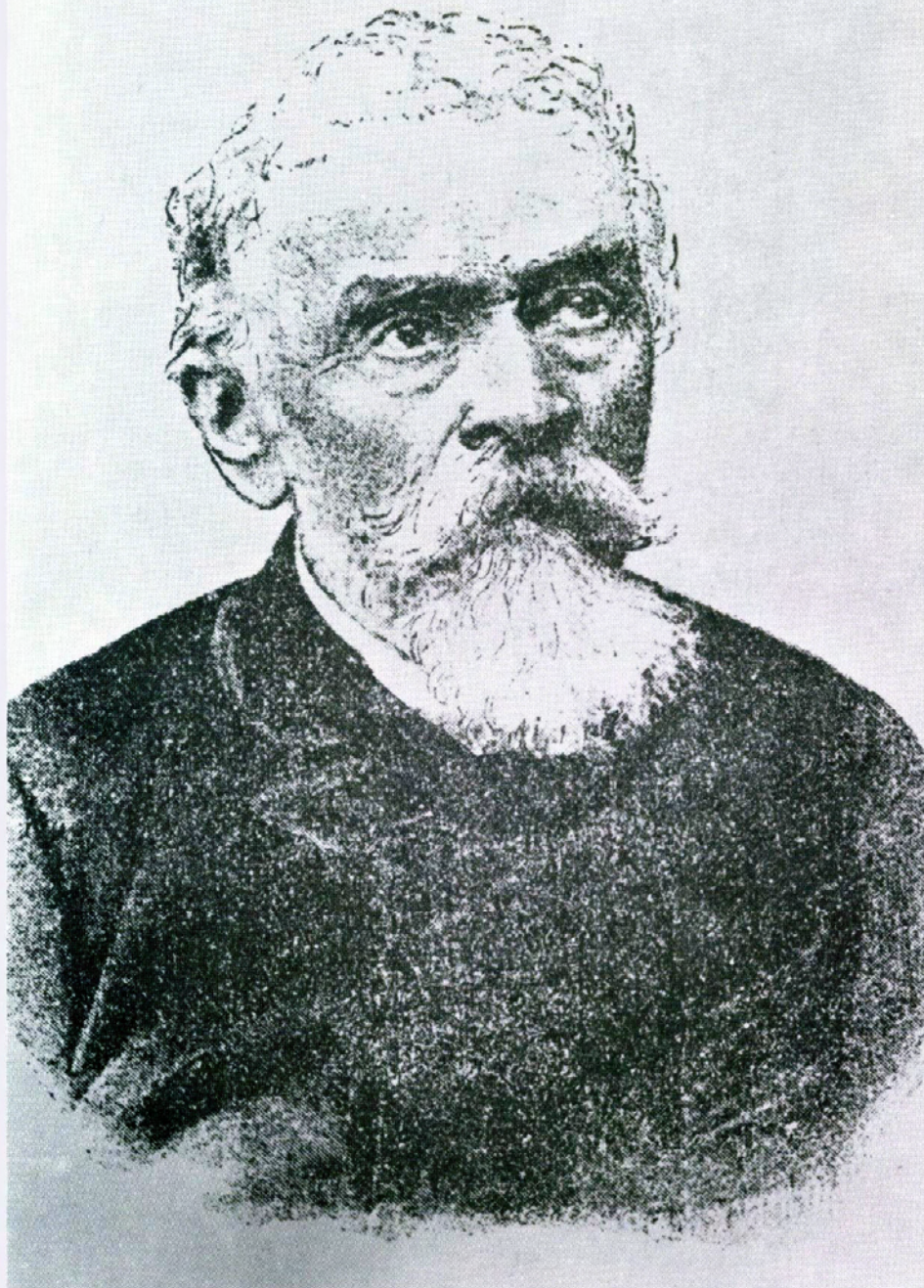
1848-49-iki szabadságharcban részt vett, s az 1892. év május 21-én
ünnepélyesen leleplezett emléktábla felállításakor még életben volt
kecskeméti honvédek csoportja

Sándor István
1913-1919

Kada Elek
1897-1913

Lestár Péter
1880-1896

Szombatfalvy **Majtényi Miklós**
1919-1922

BAJÁKI FERENC

BERKES FERENC

SINKÓ ERVIN

GARBAI SÁNDOR

DR. BUDAY DEZSŐ

NÉMETH LÁSZLÓ

TAKÁCS GYÖRGY

HAJMA JÓZSEF

VINCZE LAJOS

BÉRÉNYI PÁL

JOÓ MÁRIA

LUGOSI ISTVÁN

SZŰCS LAJOSNÉ

HEGEDŰS REZSŐ

BENDE JÓZSEF

HAJMA ANDRÁS

Kecskeméti képeslap 1909. Rajta látható baloldalt a 4-es honvédhuszár

